

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

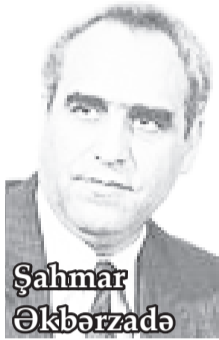
13 may 2016-cı il № 14 (73) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

"Bu müqayisə
məni qəti
narahat etmir,
əksinə..."

Şəmistan
Əlizamanlı

»»» səhifə 6

Ayırar
bu dünya
bizi
nə vaxtsa

Şahmar
Əkbərzadə

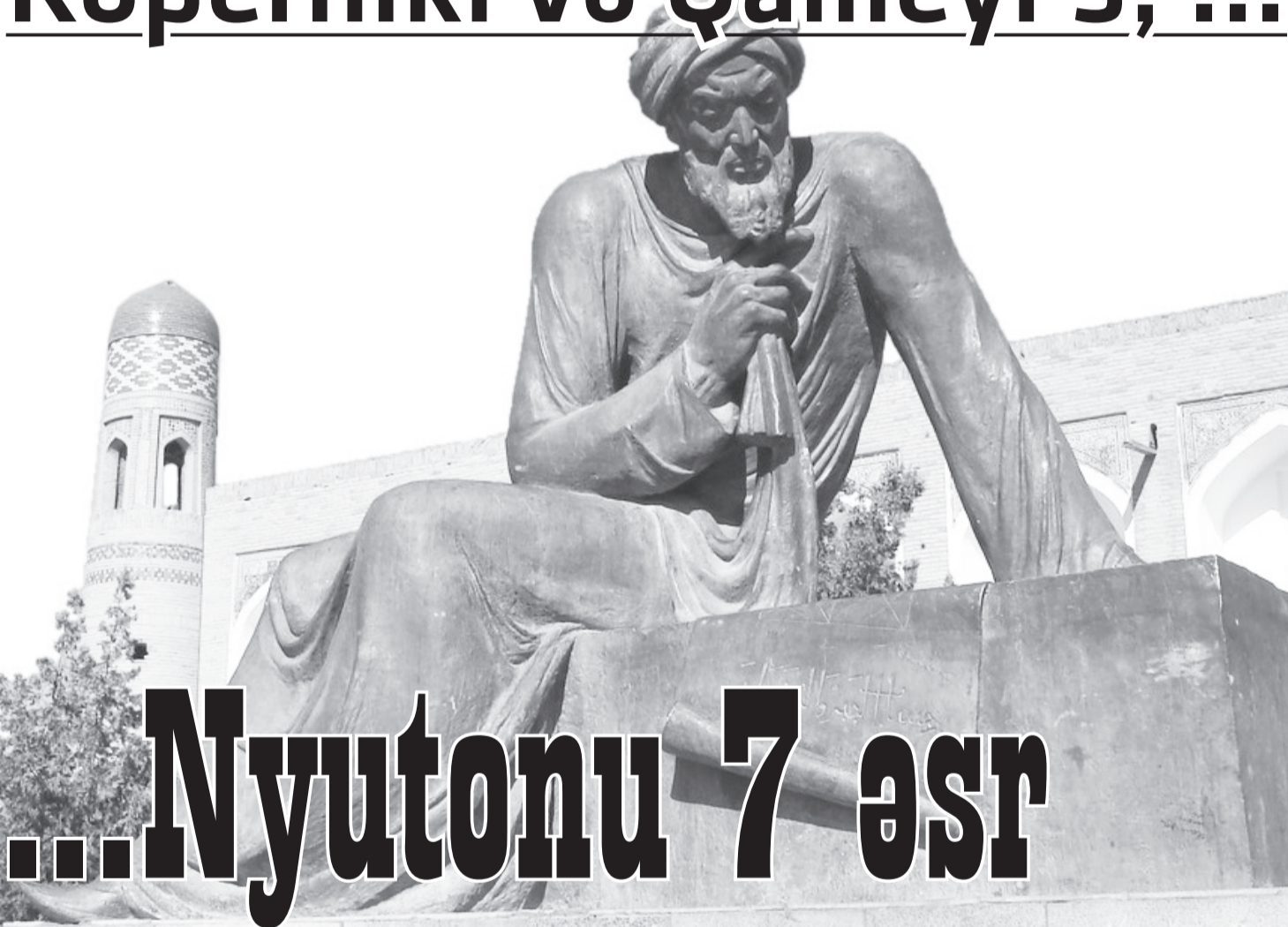
»»» səhifə 12

Henrix
Böllün
hekayəsi

»»» səhifə 13

Koperniki və Qalileyi 5, ...

...Nyutonu 7 əsr qabaqlayan Əl-Biruni

»»» səhifə 10

ANONS

Tərcümə Mərkəzinin
kitabları seriyasından
daha bir nəşr

»»» səhifə 3

Ana təbiətə övladlıq
etmək hamının borcudur

»»» səhifə 5

Ömrü "tam məxfi" qrifi
altında keçən
məşhur həmyerlimiz

»»» səhifə 7

Əsgər ataları

»»» səhifə 7

Tərcümə modelləri

»»» səhifə 8

Doktorluq və siyasət

»»» səhifə 9

İstridiyyələr mirvarini
necə düzəldir?

»»» səhifə 14

Yer üzündə ən sürətli
məməli hansıdır?

»»» səhifə 15

Aralıq dənizi ərazisinin
yeni xəritəsi üzə çıxdı

»»» səhifə 16

İki əsr senzuradan
keçməyən saqalar
tərcümə edildi

»»» səhifə 16

Ədəbiyyatşünas-alim
Nikita Struve vəfat etdi

»»» səhifə 16

Şamil
Mahmudbəyov -
ilk kino
məmurumuz

»»» səhifə 11

Sofi Loren
Tiflisə
səfərə
hazırlaşır

»»» səhifə 16

Şəkiddə yeni uşaq bağçası istifadəyə verilib

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 93-cü ildönümü Şəkiddə də silsilə tədbirlərlə qeyd olunub.

AzərTAC xəbər verir ki, mayın 10-da şəhər rəhbərliyi və ictimaiyyətin nümayəndələri dəhə şəxsiyyətinin şəhər icra hakimiyyətinin binası qarşısında ucaldılan abidəsi önünə gül-çiçək düzüb, xatirəsini ehtiramla yad ediblər.

Sonra Heydər Əliyev Fondunun "Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin inkişafı" proqramı çərçivəsində Şəki şəhərindəki 16 saylı uşaq bağçası üçün inşa edilən 100 yerlik yeni bağça binasının açılış mərasimi olub.

Mərasimdə şəhər icra hakimiyyətinin başçısı Elxan Usubov çıxış edərək, son illər rayonda məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində görülən işlərdən danışıb. Vurğulanıb ki, Ulu Öndərin doğum günündə uşaq bağçasının yeni binasının istifadəyə verilməsi çox sevindirici hadisədir.

Sonra şəhər rəhbərliyi binada yaradılan şəraitlə tanış olub. Müasir standartlara uyğun inşa edilən bağça binası təzə inventar və avadanlıqla təmin olunub, həyat abadlaşdırılıb.

Həmin gün Şəki şəhərində, rayonun qəsəbə və kəndlərində ağacəkmə aksiyaları keçirilib, təmizlik və abadlıq işləri aparılıb.

Aksiya zamanı Şəki şəhərinin Olimpiya məhəlləsində, Zərifə Əliyeva küçəsinin M.Ə.Rəsulzadə prospekti ilə kəsişməsindən Oğuz yolunadək olan hissədə yüzlərlə ağac əkilib. Aksiyada şəhər rəhbərliyi, əmək kollektivləri və sakinlər iştirak ediblər.

Ümumiyyətlə, ağacəkmə aksiyası zamanı rayon ərazisində 8 minə yaxın müxtəlif növ ağac əkilib.

"Açıq kitab" online mütaliəçilərin portalıdır!

ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin "Açıq kitab" online kitabxanası Azərbaycan, rus və digər xarici dillərdə yüzlərlə klassik, müasir bədii ədəbiyyat nümunələrinin, mətn və materialların, lüğətlərin, müxtəlif sahələrə dair elmi, publisistik ədəbiyyatların, dünya dillərinə tərcümə edilmiş Azərbaycan ədəbiyyatının, həmçinin Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş dünya ədəbiyyatlarının elektron versiyasını mütəmadi olaraq, pulsuz yayımlayır.

Kitabxana vasitəsi ilə Tərcümə Mərkəzinin "Xəzər" dünya ədəbiyyatı jurnalının və "Aydın yol" qəzetinin dövrü saylarını da pulsuz əldə edə bilərsiniz. Bunun üçün www.achiqkitab.az ünvanlı kitabxanaya daxil olmaq və yüzlərlə nəşri ödənişsiz əldə etmək olar!

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlul Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Rəbiqə Nazımqızı

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250. Sifariş: 1337

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının

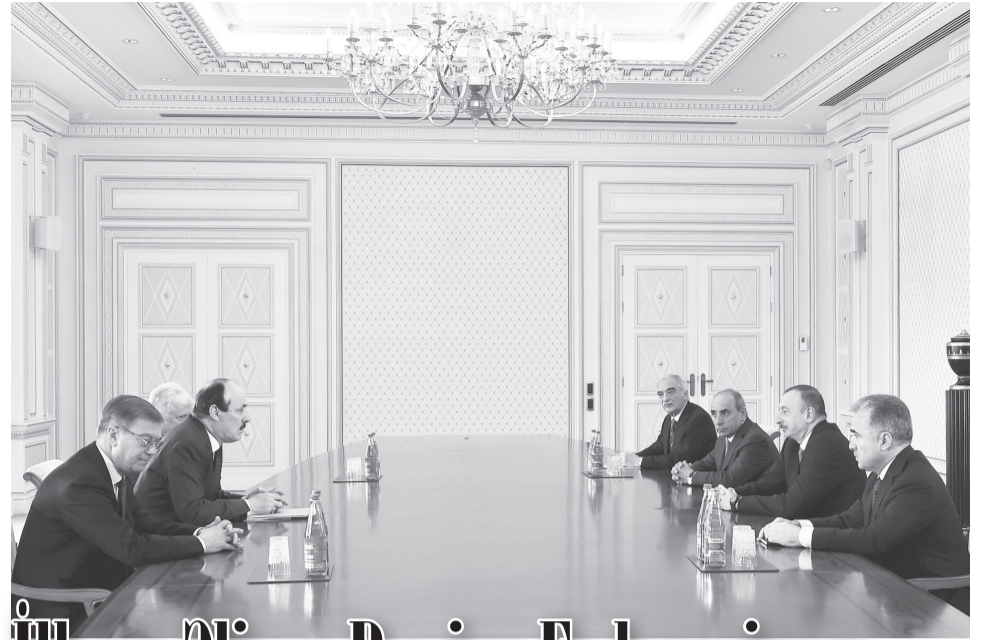
Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Prezident İlham Əliyev Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının başçısı Ramazan Abdulatipovun başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı ilk növbədə öz adından və bütün Azərbaycan xalqı adından görkəmli dövlət xadimi və ictimai xadim Əziz Əliyevin xatirəsinə şəxsən Ramazan Abdulatipov və qardaş Dağıstan xalqı tərəfindən göstərilən hörmətə görə minnətdarlığını bildirdi. Dünən Mahaçqala şəhərində Əziz Əliyevin abidəsinin tontənəli açılışını və bununla bağlı Dağıstan Respublikasının başçısının şəxsən qərar qəbul etməsini yüksək qiymətləndirən Prezident İlham Əliyev bu tontənəli mərasimdə ölkəmizin böyük nümayəndə heyətinin iştirak etdiyini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı mərasimdə Ramazan Abdulatipovun çıxışı zamanı onun ulu öndər Heydər Əliyev, Əziz Əliyev və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti haqqında dediyi xoş və səmimi sözlərə görə təşəkkürünü bildirdi. Əziz Əliyevin Azərbaycanın, Dağıstanın görkəmli dövlət xadimi olduğunu qeyd edən Prezident İlham Əliyev bir ölkə başçısı, eyni zamanda, Əziz Əliyevin nəvəsi kimi, dağıstanlıların onu daim yaddaşlarında saxlamalarının, xatirəsinə hörmətlə yanaşmalarının, Dağıstanın inkişafı və xalqlarımız arasında əlaqələrin möhkəmləndirilməsi istiqamətində gördüyü işləri yüksək qiymətləndirmələrinin onun üçün iqiqat xoş olduğunu dedi. Prezident İlham Əliyev bu cür xoş anəmələrin bu gün Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında ikitərəfli münasibətlərin, o cümlədən Dağıstanla Azərbaycan Respublikasının əməkdaşlığının inkişafında önəmli faktorlardan biri olduğunu qeyd etdi.

Dağıstan Respublikası başçısının "Əziz Əliyev və Dağıstan" adlı kitabına müəlliflik etməsindən məmnunluğunu ifadə edən Prezident İlham Əliyev bu kitabın yazılmasına vaxt tapdığına və orada

İlham Əliyev Rusiya Federasiyası Dağıstan Respublikasının başçısı Ramazan Abdulatipovun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib

Əziz Əliyev haqqında ifadə olunan xoş sözlərə görə, Əziz Əliyevin Dağıstan və Azərbaycan qarşısındakı xidmətlərinin, Böyük Vətən Müharibəsi illərində göstərdiyi fəaliyyətin işıqlandırılmasına görə təşəkkürünü bildirdi.

Dövlətimizin başçısı vurğuladı ki, bu gün həm də Azərbaycanda Dağıstan mədəniyyət günləri başlanır və bu, bizim ölkəmiz üçün önəmli bir hadisədir. Dağıstan həmişə bizim üçün dərin tarixi tellərlə bir-birimizə bağlı olan qardaşlarımızın yaşadığı bir doğma diyar olub və olacaq. Prezident İlham Əliyev bildirdi ki, Azərbaycanla Dağıstan arasında qardaşlıq telləri bu gün Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında hər iki tərəfin strateji əlaqələr kimi xarakterizə etdiyi ikitərəfli münasibətlərin inkişafında önəmli rol oynayır. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Ramazan Abdulatipovun rəhbərliyi ilə

Dağıstanda bu gün həyata keçirilən inkişaf proseslərinin, mövcud sabit ictimai-siyasi vəziyyətin Azərbaycanda böyük məmnunluq hissi doğurduğunu qeyd etdi və əldə edilən böyük uğurlar münasibətilə təbriklərini çatdırdı.

Xoş sözlərdən məmnun olduğunu bildirən Ramazan Abdulatipov ilk növbədə Dağıstanla əməkdaşlıq məsələlərinə göstərdiyi diqqətə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını bildirdi və dedi: "Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikası arasında ikitərəfli münasibətlərin əsası milli liderlərimiz Heydər Əliyev və Vladimir Putin tərəfindən qoyulmuşdur və Siz bu gün müasir Azərbaycanın rəhbəri kimi ölkəmiz arasında strateji əməkdaşlığa əsaslanan münasibətlərimizin inkişaf etdirilməsi siyasətini davam etdirirsiniz. Vladimir Putin hələ 2001-ci ildə Rusiya-Azərbaycan münasibətlərinin əhəmiyyətini

qeyd edərək ölkələrimizin inkişafında regionlararası əməkdaşlığın rolunu vurğulamışdı. Mənim bu səfərim də həmin baxışlara əsaslanır və biz Azərbaycanla əməkdaşlığı inkişaf etdiririk. Biz dünən Rusiyanın, Sovetlər İttifaqının, Azərbaycanın və Dağıstanın böyük dövlət xadimi Əziz Əliyevin abidəsinin açılışını bayram etdik. Əziz Əliyev dəfələrlə demişdi ki, biz bir xalq və doğrudan da minillik tarixi əlaqələrimizin ümumi kökləri, çox yaxın mədəniyyətləri və ənənələri vardır. Bundan başqa, biz 200 ildən artıqdır ki, rus xalqı ilə bağlıyıq".

Ramazan Abdulatipov Prezident İlham Əliyevlə əvvəlki görüşləri məmnunluqla xatırladaraq, dövlətimizin başçısının rus dili və mədəniyyəti haqqında söylədiyi dəyərli fikirlərin çox önəmli olduğunu bildirdi.

Görüş zamanı əməkdaşlığın müxtəlif sahələrdə perspektivləri ətrafında fikir mübadiləsi aparıldı.

IV İslam Həmrəylik Oyunlarında 5 mindən çox atlet idmanın 20 növü üzrə mübarizə aparacaq

Bakıda təşkil olunacaq IV İslam Həmrəylik Oyunlarının başlamasına bir il qaldığı vaxtda – mayın 12-də bu mütəbər yarışa hazırlığı qiymətləndirmək məqsədilə İslam Həmrəylik İdman Federasiyasının (İHİF) Əlaqələndirmə Komissiyasının rəhbər işçilərinin toplantısı keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, İHİF-nin birinci vitse-prezidenti, Əlaqələndirmə Komissiyasının sədri Hamad Kalkaba Malboumün sədrliyi ilə keçirilən iclasda Azərbaycan İslam Oyunları Əməliyyat Komitəsi (AİOƏK) tərəfindən hazırlanan bir sıra təqdimatlar izlənilib.

Tədbir zamanı nümayəndələrə idman tədbirlərinin keçiriləcəyi məkanlar, idman proqramları, açılış və bağlanış mərasimləri və digər təşkilati yeniliklərlə bağlı ətraflı məlumat verilib.

Hamad Kalkaba Malboum deyib: "Azərbaycan idman dünyasında zəngin irsə malik ölkədir. Əminlik ki, IV İslam Həmrəylik Oyunlarının ev sahibi olaraq Azərbaycan idmançıları və tamaşaçıları üçün dünya səviyyəli möhtəşəm tədbir təşkil edəcək. Bakıya yenidən qayıtmağımızdan və hazırlıq prosesində mühüm irəliləyişlərdən məmnun olduq. Təşkilat Komitəsinin

Oyunlara hazırlıq prosesindəki yüksək əhval-ruhiyyəsi bizi çox sevindirir. Oyunlara bir il qalmasının qeyd edilməsini səbirsizliklə gözləyirik".

Azərbaycanın gənclər və idman naziri, AİOƏK-nun baş icraçı direktoru Azad Rəhmiov Bakıda Əlaqələndirmə Komissiyasının iclasının keçirilməsinin əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirərək deyib: "Bu, bizə sonuncu görüşdən keçən dövr ərzində gördüyümüz işlərin yekununa bir daha nəzər salmağa və qarşıda duran planların icrasını müzakirə etməyə imkan yaradır. On iki gün ərzində keçiriləcək IV İslam Həmrəylik Oyunlarında 5 mindən çox atlet idmanın 20 növü üzrə mübarizə aparacaq. Azərbaycanın böyük idman yarışlarına yüksək səviyyədə ev sahibliyi etdiyini nəzərə alsaq, bu Oyunlarla əlaqədar ölkəmizə təşrif buyuracaq nümayəndələrin də buradan xoş təəssüratlarla ayrılacağına əminik".

Azərbaycanın "Eurovision-2016" mahnı müsabiqəsindəki təmsilçisi Səmra Rəhimli finala vəsiqə qazanıb

Səhnə tərtibatının müəllifi Roynd Söderlunddur. O, həmçinin Azərbaycanın 2009-cu ildəki səhnə tərtibatının da rejissoru olub. Təmsilçimizin ifası 4 bek vokalçı rəqqasın çıxışı ilə müşayiət olunub. Builki səhnə tərtibatı "Alisa möcüzələr ölkəsində" süjeti üzərində qurulub. Təmsilçimizə yardımçı olan arxadakı ifaçılar Cesika Marberqen, Vera Prada 2011-ci ildə "Eurovision" mahnı müsabiqəsinin qalibləri Eldar Qasimov və Nigar Camalla eyni səhnəni bölüşüblər.

Təmsilçimizin şousunda sevgidə baş verən dəyişikliklər səhnə performansında təcəssüm olunur. Musiqinin sözləri nağılı xatırlatsa da sonda dramatik ayrılıq müşahidə olunur.

Mahnının bəstəkarı Amir Ali "Eurovision"da iştirak edən Aleksandr Ribak, yunanıstanlı

Helena Paparizu və digərlərinə qələbə qazandıran musiqilərin də müəllifidir.

Azərbaycan təmsilçisi geyimindən tutmuş səhnə tərtibatına qədər mükəmməl performans nümayiş etdirib.

Həzin səsi, gözəl ifa tərzii ilə seçilən Səmra Rəhimli "Eurovision-2016" mahnı müsabiqəsinin favoritlərindən hesab olunur.

Jurnalistlər və bu müsabiqəni izləmək üçün Avropanın müxtəlif ölkələrindən gəlmiş fanlar təmsilçimizin finalda şansını yüksək qiymətləndirirlər.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin tələbəsi olan Səmra Rəhimli pop formatında musiqilərin, həmçinin soul, ballada janrlarında mahnıların mahir ifaçısıdır.

Səmra Rəhimli "Səs Azərbaycan" müsabiqəsindən sonra daha da məşhurlaşdı. Təmsilçimiz bir sıra mütəbər yarışlarda ölkəmizi layiqincə təmsil edib, mükafatlara layiq görülüb. Səmra Rəhimli "Səs Azərbaycan" layihəsində dördüncü yerə sahib olub və İctimai Televiziya və Radio Yayımaları Şirkəti tərəfindən aparılan daxili seçim turunun nəticələrinə əsasən, ölkəmizi bu mütəbər yarışmada təmsil etmək hüququ qazanıb.

Azərbaycanın "Eurovision-2016" mahnı müsabiqəsində təmsilçisi Səmra Rəhimli Avropanın nüfuzlu yarışmasının finalına vəsiqə qazanıb. AzərTAC-ın müxbiri xəbər verir ki, müsabiqədə Səmra Rəhimli Amir Ali, Jeyk Erikson, Henrik Vikstromun müəllifi olduqları "Miracle" mahnısını ifa edib.

Rafiq Babayevin 80 illik yubileyi münasibətilə konsert keçiriləcək

Mayın 13-də M.Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının kamera və orqan musiqi zalında Bakı şəhər Rafiq Babayev adına 25 nömrəli Onbirillik Musiqi Məktəbinin konserti keçiriləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, konsert Xalq artisti, görkəmli cazmen Rafiq Babayevin 80 illik yubileyinə həsr olunur.

Azərbaycan musiqisinin təbliğində böyük xidmətləri olmuş Rafiq Babayev yaradıcılığı dövründə çoxlu improvizələr etdiyi kimi, onun həyatla vidalaşması da qeyri-adi, faciəli olub. 1994-cü il martın 19-da erməni terrorçuları tərəfindən Bakı Metropoliteninin "20 Yanvar" stansiyasında dəhşətli terror aktı törədilib. Bu terror nəticəsində həlak olan 14 nəfərin arasında görkəmli mədəniyyət xadimi Rafiq Babayev də vardı. Onun faciəli ölümü təkcə Azərbaycan mədəni ictimaiyyəti, musiqisevərlərini deyil, Rafiq Babayevi tanıyan dünya musiqi xadimlərini, bəstəkarın xaricdəki pərəstişkarlarını da sarsıdıb.

Azərbaycan pavilyonu 69-cu Kann Beynəlxalq Film Festivalında

Mayın 11-dən 22-dək Fransada 69-cu Kann Beynəlxalq Film Festivalı keçirilir. 2011-ci ildən başlayaraq sözügedən festivalda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə Azərbaycan kinosu pavilyonu təşkil olunur.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən AzərTAC-a bildirilib ki, bu il dünyanın ən nüfuzlu kino tədbirində Azərbaycan kinosunu nazirliyin və Cəfər Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının nümayəndələri, eləcə də rejissor və prodüser İlqar Nəcəf, ssenarist və rejissor Asif Rüstəmov təmsil edirlər.

"Azərbaycanfilm" kinostudiyası cari ildə Kann kino bazarına "Qırmızı bağ", "İçəri şəhər", "Yarımqı xatirələr", "4.1 Şəhər motivləri", "Keçmişdən məktublər", "Həddən artıq uyğunluq" və "Xeyirlə Şərin rəqsi" bədii filmlərini təqdim edib, filmlərimiz dünyanın yüzə yaxın ölkəsindən gələn distribüter şirkətlərinin diqqətinə çatdırılıb. Eyni zamanda, istehsalın müxtəlif mərhələlərində olan "Üç gün və bir ömür", "Nar bağı", "Köşk" bədii filmləri kino bazarının xüsusi bölməsinin iştirakçılarıdır.

"Dostluq körpüsü" adlı konsert proqramı

Bakı Şəhər Mədəniyyət və Turizm Baş İdarəsinin təşkilatçılığı ilə Mərdəkan Mədəniyyət Sarayında və Ə.Əmirov adına Mədəniyyət Sarayında Azərbaycan-Gürcüstan "Dostluq körpüsü" adlı konsert proqramı təqdim olunub. Hər iki tədbir H. Abbasov adına Mədəniyyət evinin dəstəyi ilə təşkil edilib.

Festival çərçivəsində dünya kino sənayesinin tanınmış nümayəndələri ilə öncədən razılaşdırılmış cədvəl üzrə işgüzar görüşlər həyata keçirilir.

Mədəniyyət evindən AzərTAC-a bildirilib ki, dost ölkəni paytaxtımızda "Lileo", müasir və bal rəqsləri studiyası "Mozaika", uşaq vokal studiyası "Bzikebis studiya", gürcü xalq rəqslərinin uşaq xoreografiya ansamblı "Liaxvi" kollektivləri, "Rtoni", "Mermisi", "Lazieri", "Binuli", "Orioni" rəqs kollektivləri və ansambları təmsil ediblər.

Tədbir zamanı "Azərbaycan qartalları"-"Rəngahəngi", "Qazaxı", "Lalələr" rəqs kollektivi-"Vağzal", "Yallı" və 4 nömrəli uşaq incəsənət məktəbinin "Leyla" rəqs kollektivinin "Qarabağ inciləri", "Şən Azərbaycan" rəqs nömrələri, "Gülən notlar" pop uşaq qrupu, "İdeal" rəqs kollektivi, "AS" qrupunun çıxışları tamaşaçıların böyük marağına səbəb olub.

Azərbaycan-Gürcüstan "Dostluq körpüsü"ndə iştirak edən qardaş ölkələrinin bütün kollektivlərə diplom və hədiyyələr təqdim olunub.

Nəci Məhfuzun "Bildirçin və payız" kitabı işıq üzünə gəlib

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin növbəti nəşri – "Bildirçin və payız" kitabı işıq üzünə gəlib.

Kitaba dünya şöhrətli Misir yazıçısı, müasir ərəb ədəbiyyatının banisi, müsəlman yazarlar arasında ilk Nobel mükafatı laureatı Nəci Məhfuzun "Bildirçin və payız" romanı, "Zülmət gecədən işıqlı sabaha" povesti və hekayələri daxil edilib.

Əsərləri dilimizə Şahin Ələsgərov tərcümə edib.

"Ramiz Quliyev: Səslən, tarım" miniatur kitabı çapdan çıxıb

Miniatur Kitab Muzeyi tərəfindən hazırlanan "Ramiz Quliyev: Səslən, tarım" miniatur kitabı "İndigo" nəşriyyatında nəfis tərtibatla çapdan çıxıb.

AzərTAC xəbər verir ki, Azərbaycan və rus dillərində hazırlanmış kitab Məhəmmədhusəyn Şəhriyarın 1987-ci ildə Ramiz Quliyev haqqında söylədiyi aşağıdakı fikirləri ilə açıqlır: "Tarix boyu yetişən min bir çeşidli qılınc, qəhrəman, şücaət, qələm, söz və saz ustaları kimi, ustad Ramiz, sənin adını tarixdə götürürəm. Təbrizdə qəlbimdə görürəm. Sənin kimi bir övlad yetişdirən ana bəxtiyardır. Səni yitirən vətən xoşbəxtədir. Tarının sədalari həmişə qulağımda səslənir. Azərbaycanı mizrabının gücü ilə dünyaya tanıdan oğul, səni bağrıma basıb gözlərindən hörmətlə öpürəm".

Kitab elmi auditoriyanın və ictimaiyyətin tanınmış simalarının bir-birindən dəyərli fikirləri ilə zəngindir. Xalq artisti, Dövlət Mükafatı laureatı, professor Ramiz Quliyev sənəti haqqında dünyanın məşhur musiqişünas alimlərindən əlcəzairli Əl Səid Ciddinin, fransız Jan Durinqin, amerikalı İzzəli Zemtsovskinin, Almaniyada Ənənəvi Musiqi Şurasının prezidenti E.Ştokmanın, eləcə də ölkəmizin korifey sənətkarlarından bir çoxunun ürək sözləri kitabda öz əksini tapıb.

Nəşrdə diqqəti çəkən yazılardan biri Ariz Abdulləliyevin 2014-cü ildə "Musiqi dünyası" jurnalının 3-cü nömrəsində dərc edilmiş "Ramiz Quliyev. Azərbaycan Dövlət Mükafatına layiq görülən ilk professional tar ifaçısı" məqaləsidir. Burada Azərbaycan tar ifaçılığı sənətinin UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs Siyahısına daxil edilməsində Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO-nun və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban Əliyevanın mühüm xidmətləri vurğulanıb. Həmçinin Ramiz Quliyevin qədim və ulu tar ifaçılıq ənənələrimizin layiqli davamçılarından biri olduğu diqqətə çatdırılıb. Qeyd edilib ki, R.Quliyevin Azərbaycanın Dövlət Mükafatına layiq görülməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamı yüksək səviyyəli sənətkarlığı ilə milli ifaçılıq sənətinə nailiyyət qazandıran tarzanın xidmətlərinə dövlət səviyyəsində göstərilən qayğı və diqqətin təsdiqidir.

Miniatur kitabda Xalq Şairi Bəxtiyar Vahabzadənin "Ürək sözlərim", akademik Vəsim Məmmədəliyevin "Çağdaş Azərbaycan tar ifaçılığının zirvəsi", Xalq artisti Vəlif Adıgözəlovun "Ustad tarzən", Xalq artisti Azər Rzayevin "Ramiz çalğısının sədası" məqalələri, Ramiz Quliyevə həsr edilmiş şeirlər də dərc edilib.

Ümumilikdə 303 səhifədən ibarət miniatur kitabın ölçüsü 54x60 millimetrdir.

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılış səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkilçilər və hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. "Aydın yol"

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildirən dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars, rus və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Süni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
bıçaqvarlıq	bafa	çaynik-çaynik	botriomikoma	bitumqızdırma	bitərəfləşdirmə
binormallıq	bağır-öfkə	digərgun	botriomikoz	blok-giriş	bitərəfləşdirmək
birçəkləşmə	bağrıbadaş	dilaram	braxiantiklinal	cılızlıqetmə	bənəkli
birçəkləşmək	balağagirən	dilavəranə	braxisinklinal	cılızolma	bənəksiz
birələmək	balaxana	dilaviz	braxistron	cilovdarlıqetmə	bənövşəli
birələtmə	balatı	dilazar	bramin	cilovdarolma	bənzərli
birələtmək	balıgabənzərlik	dilazarlıq	brander	cinitutma	bərabərləşdirmə
birəsiz	balıqbaş	dilbənd	brandmauer	cinkimilik	bərabərləşdirmək
bizəbənzərlik	baltabaş	dilbəstə	brandspoyt	cinqırçəkəmə	bərabərtərəflilik
bizəoxşarlıq	baltabic	dilcu	brekçiya	cip-cipetmə	bərbadca
bizşəkillilik	barılmaq	dildadə	bremserberq	cırnayıb-cıratmaq	bərnili
bizvarlıq	barıncı	diləfkar	bromasetofenon	cırtanboylu	bərnisiz
çağalatma	barınculu	diləfruz	brombenzol	cırtanboyluluq	bəyənizli
çağalatmaq	başıküllü	diləfsürdə	bromindilo	cırtanolma	bəyəndirmə
çağırıcı	bezarlama	diləngiz	bromsetan	cırtqozluqetmə	bəyəndirmək
çanaq-çanaq	bezik	diləngiz	bronxostenoz	civ-civetmə	bəyənməzlilik
çarxqolu-sürgüqollu	bezikdirici	diləngiz	brus (-lar)	cızığındaçıxma	bəyirtisiz
çatlayıb-bağlanma	bezikdiricilik	diləngiz	buster	coddərililik	bifşteksli
çatlayıb-bağlanmaq	bezikdirmə	diləngiz	buşel	codsaçlılıq	bifşteksiz
çayçəkən	bezikdirmək	diləngiz	butamid	codtükülük	biğçılıq
çayçəkici	bezikmə	diləngiz	butan-butilen	codyunlu	bildirçinbaz
çayçəkəmə	bezikmək	diləngiz	butilen	codyunluluq	bildirçinbazlıq
çevirib-tutma	bəmbəcə	diləngiz	butil-kauçuk	cövlanetmə	binasız
çevirib-tutmaq	bəzəməqoşan	diləngiz	butiometr	curolma	binələtmə
çəhrayılma	bəzəməqoşma	diləngiz	butmir	cümhuriyyətqurma	binələtmək
çəpiklik	bəzəməlik	diləngiz	büks	cütdişli	binəli
çəpikolma	bəzəməsiz	diləngiz	büret	cütlələk	binəsiz
çəpliksiz	bəzətmə	diləngiz	cobber	cütlələkli	binəsizlik
çəpliksizlik	bəzətmək	diləngiz	coul	cütsürmə	binokulyarlıq
çəpsiz	bəzətməli	diləngiz	daerasiya	cüttəkərli	binli
çəpsizlik	bicəngənə	diləngiz	dagerrotip	çadranatma	bintsiz
çərəzsizlik	birigünkü	diləngiz	dagerrotipiya	çağırıb-səsləmə	biofabrik
çığ-bağ	birikdirmə	diləngiz	dakriodenit	çağırıb-səsləmək	bioformasiya
çıxarlılıq	birikdirmək	diləngiz	dakriosistit	çağırım	bioidarə
çıxarsızlıq	birikmə	diləngiz	daktil	çağırışagetmə	bioidarəedicisi
çıxdaşçı	birikmə	diləngiz	daktiloqrafik	çağırışçiolma	biokorroziya
çıxdaşlı	birikmə	diləngiz	daktiloqrafiya	çağırışdanqalma	biolinqvistika
çıxdaşsız	bişirtmə	diləngiz	daktilologiya	çağırışyaşlılıq	biomonitor
çıxdaşsızlıq	bişirtmək	diləngiz	daktiloskop	çaharxanalıq	bioorientasiya
çıxışma	bombaçı	diləngiz	daktiloskopik	çaxnaşqısalma	biopiqment
çıxışmaq	bordağ	diləngiz	daktiloskopipiya	çala-çuxurluluq	bioregionalizm
çıqq	bordaqlama	diləngiz	daktilologiya	çalaqazma	biostratiqrafiya
çıqqılsız	bordaqlamaq	diləngiz	daktioloji	çalbıqlıq	biotelemetriya
çıp-çıp	boşatmaq	diləngiz	daltonid (-lər)	çal-cod	biçəkli
çıpıldama	boyalama	diləngiz	daman (-lar)	çalışib-yaşama	biçəksiz
çıpıldamaq	boyalamaq	diləngiz	dastiloskopik	çalışib-yaşamaq	birdənəm
çıpıldatma	bozumtraq	diləngiz	debarkader	çallı-çəmənlik	birqatlılıq
çıpıldatmaq	budalama	diləngiz	debay	çalmavuran	birqiymətlilik
çırt	budalamaq	diləngiz	dedveyt	çalmavurma	birtərkiblilik
çırtıldamaq	budey	diləngiz	defoliant (-lar)	çamadanqayıran	birtiplilik
çırtılma	cingözlük	diləngiz	dekametr	çamadanqayıma	bit-birəsiz
çırtılmaq	çaşıra-çaşıra	diləngiz	dekatron	çamıratma	bitərəfcə
çırtı-pırtı	çaylaya-çaylaya	diləngiz	dekorativ-akustik	çapalayıb-bayılma	bitişdirmə
çırtı-pırtılıq	çərdəymişlik	diləngiz	dekstrin	çapalayıb-bayılmaq	bitişdirmək
çırt-pırt	çılıqqa	diləngiz	dekstrokardiya	çapçılıqetmə	bitməyən
çırt-pırtetmə	çılıqqalı	diləngiz	delikt	çapçiolma	bitraqılı
çırt-pırtlı	çılıqqalılıq	diləngiz	demensiya	çapışa-çapışa	bitraqsız
çırt-pırtlıq	çılıqqasız	diləngiz	demonetizasiya	çapqınçılıqədən	bit-sirkəsiz
çırt-pırtsız	çılıqqasızlıq	diləngiz	dempfer	çapqınçılıqetmə	bitsiz-birəsiz
çitənmə	çılqoza	diləngiz	denasifikasiya	çapqınçiolma	bitsiz-sirkəsiz
çitənmək	çilləkən	diləngiz	denaturasiya	çapovulluqetmə	bitumlaşma
çıtır-çıtır	çimləndirmə	diləngiz	dendrobotillin	çapovulolma	
çıtırdama	çimləndirmək	diləngiz	dendrometrik	çardaqqurma	

(Davamı gələn sayımızda)

Bakı bu günümüzə cənab yol gələn, qədimliyini qoruyub saxlamaqla gündəngünə yeniləşən, gözəlləşən bağları, parkları və xiyabanları ilə məşhurdur. Bakıda ən qədim bağ 1830-cu ildə salınıb və o zamanlar "Qubernator bağı" adlandırılıb. Keçmiş sovetlər dövründə isə adı dəyişdirilərək "Pioner bağı" qoyulub. İndi bu bağ "Filarmoniya bağı" kimi tanınır. Vaxtilə İrandan və Lənkərandan Bakıya gələn gəmi sahibləri şəhər komendantının göstərişi ilə bir neçə çuval qaratorpaq gətirib bağa verməli idilər. Göstərişə tabe olmayanlar həttə cərimələnirdilər.

O zamanlar bir çox Bakı milyonçuları şəhəri abadlaşdırmaq üçün atlar, dəvələr, faytonlarla bura münbit torpaq daşıdıblar. Bağcılığın inkişafına təkan verən "Bağbanlar məktəbi" isə H.Z. Tağıyevin təşəbbüsü ilə 1895-ci ildə Mərdəkanda fəaliyyətə başlayıb. 1909-cu ildə salınan, Bakının hüsnünə yaraşlıq verən Dənizkənarı park bu gün nəinki şəhər sakinlərinin, eləcə də paytaxtın əcnəbi qonaqlarının əsl istirahət ocağına çevrilib.

2007-ci ildə Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, millət vəkili Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsüylə başlanan "Hərəməz bir ağac əkək!" hərəkətinə ictimaiyyət ilk gündən böyük həvəs və istəklə qoşuldu. Bunun nəticəsində ölkəmizdə saysız-hesabsız tinglər basdırıldı.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 14 iyul 2011-ci il tarixində start götürən ekoloji kampaniya, ətraf mühitin qorunmasını vacib sayan dünyanın bir çox ölkələrində minlərlə gənci bu prosesə səfərbər etdi.

2011-ci ilin oktyabr ayında Müasir İncəsənət Muzeyində "Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Beynəlxalq Dialog"un təşəbbüsü ilə, İDEA çərçivəsində ilk akisiya – Azərbaycanın təbiətinə və ekologiyasına həsr olunan foto-müsabiqə sərgisi zamanı Leyla Əliyeva demişdi: "Azərbaycanın təbii müxtəlifliyi – gölləri və çayları, dağ və düzənlikləri, meşə və səhraları ölkəni qeyri-adi məkana çevirib. Bizim bir planetimiz və bir gələcəyimiz var. Bu gün biz gənclər hansı planetdə yaşamaq istədiyimizi həll etməliyik.

Nərimanov rayonunda ağacəkmə kampaniyası

Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyev ölkəmizə rəhbərliyinin bütün dövrlərində ətraf mühitin mühafizəsinə, ekoloji durumun yaxşılaşdırılmasına, xüsusilə yaşıllaşdırmağa mühüm önəm verib, bu məqsədlə, geniş və çoxşaxəli proqramlar qəbul olunub, irimiqyaslı tədbirlər həyata keçirilib. Dahi rəhbərin müəyyən etdiyi ekoloji siyasət bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə uğurla davam etdirilərək öz real bəhrəsini verir. Bu istiqamətdə görülən bütün işlər paytaxtımızın daha da gözəlləşməsinə, dünyanın ən gözəl şəhərləri sırasında öz yerini möhkəmlətməsinə əməli töhfədir.

Bugünlərdə xalqımızın Ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 93-cü ildönümü ilə əlaqədar Nərimanov Rayon İcra Hakimiyyəti və İDEA İctimai Birliyinin birgə təşkilatçılığı ilə həyata keçirilən silsilə tədbirlər çərçivəsində növbəti ağacəkmə kampaniyası keçirilib. Yaşıllaşdırma marafonunda məqsəd yaşıllıq zolağını daha da genişləndirmək, şəhərin ekoloji tarazlığını bərpa etmək, insanlar arasında ekoloji mədəniyyəti, təbiətə qayğı hissini təbliğ etmək olub.

Yeni Azərbaycan Partiyası üzvlərinin, Milli Məclisin deputatlarının, İDEA İctimai Birliyinin, həmçinin rayonun idarə, müəssisə və təşkilatlarının nümayəndələrinin, rayon ictimaiyyətinin, könüllü sakinlərin, həmçinin gənclərin yüksək fəallıqla qoşulduğu genişmiqyaslı imacilikdə ilkin olaraq Azadlıq prospekti boyunca yol kənarındakı ərazidə, daha sonra isə Akademik Həsən Əliyev küçəsi ilə Aşıq Molla Cümə küçəsinin kəsişməsində yerləşən 15 hektar sahəni əhatə edən yaşıllıq zolağında ətraf ərazi tullanılardan təmizlənərək, burada mövcud olan yaşıllığa aqrotexniki qulluq edilib və ərazidə 2016 ədəd eldar şamı, 93 ədəd İtaliyadan gətirilən, hündürlüyü 5 metrə yaxın Leylandra ağacları əkilib.

Tədbirə eyni zamanda, aprel döyüşləri zamanı təmas xəttində qəhrəmancasına şəhid olan, Nərimanov rayonundan hərbi xidmətə çağırılmış Mahir Mirzəyevin atası Sabir Mirzəyev də ruh yüksəkliyi ilə qatılaraq Ulu Öndərin xatirəsinə ağac əkilib.

Kampaniyanın rayonun bütün idarə, müəssisə və təşkilatlarında davam etdirilməsi nəzərdə tutulub.

Ana təbiətə övladlıq etmək hamının borcudur

Park-bağda zeytun, tut, qarağac, şam, akasiya əkilmişdi. Yerə döşənən yaşıllıq və zaman-zaman forması dəyişdirilən çarhovuzlar bağa xüsusi gözəllik verməklə yanaşı, həm də onu əsl istirahət yerinə çevirmiş. Bu, əslində, Bakı bağcılığının ilkin formalaşması sayılırdı. Yüksək rütbəli məmurların, neft sahibkarlarının, milyonçuların gündəlik sevimli məkanlarına çevrilən bu bağın içində, təəssüf ki, sadəcə camaat yalnız həftədə bir dəfə gəzə bilirmiş.

XX əsrin əvvəllərində kolluqlardan təmizlənen, lakin su çatışmazlığına görə əhali arasında "quru bağ" kimi tanınan "Parapet", sovetlər dövründə "Marks bağı" adını alıb. Bu gün isə o, "Fəvvarələr bağı" adlanır. XIX əsrin yetmişinci illərində yeraltı suyun şorluğu və torpağın gilliliyinə görə "Malakan bağı"nda yaşıllıq salmaq mümkün idi. Sovetlər dövründə "9 Yanvar" adlanan daha bir kiçik bağ-park var idi ki, bu gün "Sonalar gölü"nə çevrilib və gözəlliyi, orijinallığı ilə göz oxşayır.

Bakı milyonçusu H.Z. Tağıyevin təşəbbüsü ilə 1895-ci ildə "Axşam bazarı" adlı bağ salınıb və hazırda Səməd Vurğunun adını daşıyır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 85 illiyi ilə bağlı laçınların müvəqqəti məskunlaşdığı Qayğı və Taxta körpü qəsəbələrində 15 mindən çox, Bakının Bayıl yamacında 5 minədək ağac əkildi. Bu kampaniya yalnız Bakıda deyil, ölkənin bütün bölgələrində aparıldı. 2008-ci ildə Salyanda "Ümummilli lider Heydər Əliyevin 85 illiyinə 85 min ağac əkək" deyişi altında imaciliklər keçirildi.

2009-cu ilin sentyabrında BMT-nin mənzil qərargahundakı ekoloji məsələlərə dair zirvə toplantısında təşkilatın baş katibi Pan Gi Mun, Yer kürəsinin gələcəyi barədə narahatlığını bildirərək demişdi: "Xilasımız üçün cəmi on ilimiz qalıb."

Ekologiyanın XXI əsrdəki vəziyyətinin acınacaqlı olduğunu bilirik. Müxtəlif amillərin təbiətə mənfi təsiri nəticəsində atmosferdə balans pozulur, oksigen ehtiyatı azalır, karbon qazı çoxalır. Tədqiqatlardan məlum olub ki, hər ağac 1 ton karbohidroksid udur ki, bu da insanların təmiz hava ilə nəfəs almasına yardım deməkdir.

Ətraf mühitin mühafizəsi və əhalinin sağlamlığı məsələlərinə daim böyük diqqət yetirən dövlət başçısı İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 2010-cu il "Ekologiya ili" elan olundu və bu, xalqımız tərəfindən müsbət qarşılandı. Həmin il Azərbaycanda 8 milyon 200 min ağac və kol bitkisi əkildi ki, onların 1 milyon 540 mini təkcə Bakı ətrafı ərazinin payına düşür.

Bu gün burada 35 ölkədən 85 nümayəndə iştirak edir. Bu, Yer kürəsinin üçdə biridir. Bu göstərir ki, biz birlikdə güclüyük".

Yaxşı bir atalar sözüümüz var: "Bağa baxarsan bağ olar, baxmazsan dağ olar". Təkcə əkməklə iş bitmir, gərək əkiləni həm də qoruyasan. Bakıda Təbiəti Mühafizə Cəmiyyətinin ərazisində salınmış "Dendroloji park" insana ruh rahatlığı verir. Öz flora və faunası, füsunkar yaşıllıqları, əvəzsiz gözəlliyi və cazibədarlığı ilə göz oxşayan parkı qorumaqda başlıca məqsəd Bakının abadlaşdırılmasına xidmət göstərməkdir. Amma parkın ərazisinin 11 hektardan 6 hektaradək azalması təəssüfedicidir. Burada əvvəllər mövcud olmuş 1325 ağacdən 500-ə yaxın, 103 ədəd kol cinsindən cəmi 200-nün qalması, əlbəttə, ürəkaçan fakt deyil.

Halbuki bütün bu gözəllikləri qorumaq, yaşıllığı artırmaq hər birimizin vətəndaşlıq borcu olduğu kimi, həm də Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin bugünkü və gələcək nəsillərə tövsiyəsinə əməl etmək deməkdir.

Aytən AYDINQIZI,
filologiya üzrə fəlsəfə
doktoru

Onu "Azərbaycanın Levitanı" adlandırırlar. Qeyri-adi səsiylə artıq çoxdandır ki, millətin sevgisini qazanıb. Söhbət, əlbəttə ki, hərbi diktor-müğənni Şəmistan Əlizamanlıdan gedir. "Aydın Yol" qəzetinin bu dəfəki müsahibi döyüş ruhlı mahınları ilə eflərimizi, ürəklərimizi və dilimizi bəzəyən Şəmistan Əlizamanlıdır.

– Şəmistan müəllim, hazırda hansı layihələr üzərində çalışırsınız? Yaradıcılıq fəaliyyətiniz barədə nə deyə bilərsiniz?

– Yaradıcılıq işləri davam edir. Planda bəzi mahınları var, onları yazdırıram. Respublika Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidmətinin təşkil etdiyi "Vətənin müdafiəsinə hazırım" adlı silsilə tədbirlərdə iştirak edirəm, bölgələrdə, daha çox döyüş bölgələrində oluruq və belə tədbirlərin sonunda konsert proqramı ilə çıxış edirəm. Bundan başqa, yeni disk hazırlayıram. Bura bir çox mahınları, o cümlədən indiyədək az tanınan, təbliğ olunmayan, diqqətdən bir qədər kənarda qalan kompozisiyalar daxil ediləcək. Onu da deyim ki, mən Vətənpərvərliyin Təblihinə Dəstək İctimai Birliyinin rəhbəriyəm. İldə bir dəfə layihə verirəm, QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası tərəfindən maliyyə ayrılır, bu büdcə çərçivəsində ildə bir dəfə müharibə mövzusunda sənədli filmlər çəkirik. Sonra o filmlər televiziyalara təqdim olunur, internetdə yerləşdirilir, məktəblərə, hərbi hissələrə göndərilir.

– Musiqi bəstələdiyinizi də bilirəm. Maraqlıdır, bəs məhnu mətni, şeir yazmırsınız?

– Ömrümdə bir dəfə şeir yazmışam. Ramil Səfərov Macarıstanda həbsdə yatdığı zaman hissələrimi ifadə etdim, amma bu şeiri üzə çıxarmadım. Məndən şair olmaz, sadəcə içimdəkiləri vərəqə köçürdüm. Fikrimcə, şeir yazmaq asan iş deyil. Hər kəsin öz sahəsi var. Şeir yazmaq, şair olmaq ayrı-ayrı şeylərdir. Şairlik Allah vergisidir.

– Vətənpərvərlik mahınlarını ifa etmədikən özünü müsiqi bəstələmişdinizmi?

– Yox, heç ifa da etmədim axı. 1993-cü ildə ilk dəfə "İgid əsgər, möhkəm dayan" mahnısını oxudum. Təsədüfən oldu.

Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Yusif Mirzəyevlə xəstəxanada müalicə alırdıq, tanınmış həkim, şair-bəstəkar Şahin Musaoglu bizə tez-tez baş çəkirdi. Bir dəfə təzə yazdığı mahnını zümzümə etdi, Yusif çox bəyəndi. Zarafatla dedim ki, bunu mən, özü də sənə ithafən oxuyacam. Razılaşdıq. Bir neçə ay sonra Yusif şəhid oldu. Onun xatirəsi üçün – hardasa məcburən, könülsüz şəkildə ifa etdim. Yalnız o zaman belə mahınlara ehtiyac vardı. Oxudum, bəyənilirdi. Düzü, yaxşı mənada bu qədər səs-küy doğuracağına gözləmədim. O ki qaldı musiqi bəstələməyə, mən bəstəkar deyiləm, arada yazıram. Bu yaxınlarda dostumuz Rey Kərimoğlu mənim Nizami Saracının sözlərinə yazdığı "Tanrı türkünə yar olsun!" mahnısını sosial şəbəkədə paylaşmışdı, onun "Youtube" şəbəkəsində bir ünvandan baxış sayı 1 milyon 400 minə keçmişdi.

– Cəbhə bölgələrinə tez-tez gedirsiniz. Əsgərlər və yerli əhali arasında döyüş ruhunun gücləndiyi hiss olunurmu?

– Döyüş ruhu çox yüksəkdir. Hər kəs tezliklə bu müharibənin qələbə ilə başa çatmasını arzular. Az qala hamı döyüş ovqatındadır. Əsgərlər səhər-axşam bizim mahınları ifa edirlər. Andicmə mərasimlərində də bizim mahınları səsləndirilir. Əsgərlərdə telefon yoxdur, amma bütün zabitlərin telefonunda "Cənab leytenant", "Vətən əmanəti", "İgid əsgər, möhkəm dayan" mahınları var... Hara gətirsən, sırası azərbaycanlılar yaxınlaşsın soruşurlar ki, cəbhədə vəziyyət necədir, xahiş edirlər ki, döyüşə getməklərinə yardım göstərim. Elə bu gün yemək yedikdən kafedəki ofisiyant mənə könüllü cəbhəyə getmək arzusu söylədi. Sevinirəm ki, xalqın döyüş əhvali-ruhiyyəsi yerindədir. İnşallah, yaxın zamanlarda Qarabağ problemi öz müsbət həllini tapacaq. Mən özüm də bu elan olunmamış müharibənin içindəyəm. Sabah Füzuliyə gedirəm. Bugünlərdə Gədəbəydən qaçıram. Hər yerdə oluram, varlığım, səsimlə, musiqimlə, mahınlarımla.

– Özünüz necə, öz mahınlarınızı dinləyirsiniz?

– Nədənsə, yox. Nadir hallarda ifa etdiyim hansısa mahnı yadıma düşür, onu tapıb təklildə qulaq asıram. Maşında-zadda kimsə diskimi səsləndirəndə isə narahat oluram, elə bil yoruluram.

– Aktyorluq fakültəsini bitirmisiniz. Teatr sizi özünə çəkirmi?

– İndi yox. Amma aktyorluq bir xəstəlikdir. Uzun müddət bu həvəs məndən əl çəkmədi. Sonradan bu sənətin arxasınca getmədim. O illərdə teatr, kino tənəzzül dövrünü keçirirdi. Üstəlik, mən institut vaxtı daha çox radiotamaşalarda rol alırdım. Mikrofonla tanışlığım artıq başlamışdı. Müəllimlərim də deyirdilər, bu səs heyifdir, yaxşı olar, elə diktorluq sənətinin arxasınca gedəsən.

– Bununla belə, səhv etməmişsən, filmlərə də dəvət almırsınız.

– Bir neçə dəfə olub. Ssenari məni qane etməyib, imtina etmişəm, sonradan filmə başqası çəkilsə də, əsər uğur qazanmayıb. Müharibə haqqında ən çox bəyəndiyim film "Dolu"dur. Açıq, özümü orada göürdüm. O əsərdə komandir rolunu oynamaq istərdim. Aqil Abbas əsəri ustalıqla qələmə alıb, rejissor işi də yaxşıdır. Baxanda bir neçə yerdə kövrəldim də. Ümumiyyətlə, müharibə ilə bağlı və ya tarixi mövzuda yaxşı ssenari olsa, özümü orada görsəm, çəkilməkdən imtina etməməm.

– Bir vaxtlar çalışdığınız televiziya mühiti üçün necə, darıxmırsınız?

– Yaş daha o yaş deyil. Həm də düşünürəm ki, televiziya öz sözümlü demişəm. İndi məni mahnı yaradıcılığı, ifaçılıq daha çox cəlb edir. Onsuz da efrdə qonaq oluram, mahınlarıma ifa edirəm. Amma vətənpərvərlik barədə veriliş aparmaq təklif olunsaydı, razılaşaram. Əlbəttə, format ürəyimcə olmalıdır. Bu gün vətənpərvərliklə bağlı verilişlərə ciddi ehtiyac var.

– Sizi "Azərbaycanın Levitanı" adlandırırlar...

– 1986-cı ildə mən Moskvada SSRİ Dövlət Teleradio Verilişləri Komitəsində ixtisasartırma kursunda oxuyanda Levitanın həyatı ilə çox maraqlanmışam. Bizim kursun rəhbəri İlya Prudovski idi. Ariq kişiydi, amma əzəmətli səsi vardı. Daha çox Levitan haqqında danışdı. Prudovski hamının səsinin yazırdı.

Ona görə yazırdı ki, qulaq assın görək kimdə nə çatdır, bu müddət ərzində onu düzəltsin. Biz 16 nəfər idik. Azərbaycanı mən təmsil edirdim. Orada hamının səsinə yazdılar. Sonra bir-bir qulaq asıb, fikirlərini bildirdirdilər. Hərəyə bir irad tutdular. Üç, beş, on beş ilin diktorları idi. Mənə cəmi 3 aylıq təcrübəçi kimi getmişdim. Mənim səsimi efrə verəndə utanmışımdan qulaqlarımı tutdum. Amma hər şey yerli-yerində imiş. Heç belə olacağını gözləmədim. Prudovski soruşdu ki, nə vaxtdan işləyirsiniz? Dedim, cəmi 3 aydır. Dedi, siz bura niyə gəlmisiniz, sizin öyrənməyə ehtiyacınız yoxdur. Orada daxilimdən bir qürur hissi keçdi ki, Azərbaycanı təmsil edirəm. Bəlkə aktyorluq fakültəsini bitirməyimin də bu işdə mənə köməyi oldu.

– Əlbəttə, bu, çox xoş hissdir. Amma eyni zamanda kiməsə bənzədilmək adama bir qədər narahat edərmi?

– Elədir, amma Levitan birincidir axı. Biz sovetlərin tərkibində olmuşuq, Böyük Vətən müharibəsi də bizim ümumi tariximizdir, qələbə də ümumdür. Azərbaycan da bu müharibədə çoxsaylı itkilər verib, böyük qəhrəmanlıqlar göstərib. Levitan bir əfsanədir. Ona görə də onu örnək hesab edirlər. Bu müqayisə mənə qəti narahat etmir, əksinə, xoş bir rahatlıq hissi gətirir.

– Diktor kimi çalışdığınız müddətdə, yaqin, çoxlu məktublara da alırdınız?

– Bəli... Çalışdıram hamısını oxuyam. Yadımdadır, bir yaşlı kişi məktubunda nəvəsindən şikayət edirdi. Dedim, nəvənizi də gətirin, gəlin. Oğlanın 14-15 yaş olardı. Gözlərindən cin yağır. Hər dəfə evdən cəbhə bölgəsinə qaçır, babası onu güclə tapıb gətirirdi. Yaşlı kişi dedi ki, bu uşaq sizi çox istəyir, bəlkə sözlünüzü eşidər. Oğlana vəd etdim ki, məktəbi bitirəndən sonra onun hərbi məktəbə daxil olmasına kömək edəcəm. Göstəriciləri də buna imkan verirdi. Həqiqətən də, oğlan hərbi məktəbi bitirdi. Belə şeylər çox olub.

Ən çox qələbə arzusunun yazırdılar, əzizlərini itirənlər təsəlli, ya bir xəbər almaq istəyirdilər. Çox ağırlı məktublar idi... Ümumiyyətlə, istəyirəm müharibə dövrü ilə bağlı memuar yazam. Xatirələr çoxdur...

– Heç diktorluq sənətiylə bağlı müəllimlik etməyi düşünmüşünüzümü? Fərdi tələbələrınız varmı?

– Düzü, bu barədə düşünməmişəm. Əslində, hərbi diktor adlı xüsusi bir sənət yoxdur. Heç buna ehtiyac da duyulmur. Hərbi diktor yalnız müharibə zamanı lazım olur. Onun səs tembrini, müharibə xəbərlərini necə çatdırması önəmli. Levitanın dövründə televiziyaya da çıxırıq. Biz televiziya da çıxırıq deyər, müəyyən xarici görünüş, yəni hərbiçiyə bənzər görünüş də tələb olunur.

– Son ay yarımında atəşkəs dəfələri pozulub. Əsgərlərimizin düşməni geri oturtması və müəyyən strateji yüksəklikləri əldə etməsi xalqın döyüş ruhunu yüksəltdi. Sizdə belə bir hissə yarandı ki, kaş bu xəbərləri xalqa mən çatdırırdım?

– Mən diktorluqla bağlı missiyamı başa vurmuşam. Həmin hərbi əməliyyatlar dövründən kitab yazırsay, əminəm ki, içərisində hərbi diktor kimi mənimlə bağlı bir neçə cümlə mütləq olacaq. İndi daha çox mahnı yaradıcılığıma diqqət etməliyəm.

– Amma bütün gəlmiş-keçmiş diktorlarımızın ən böyük arzusu, təbii ki, qələbə xəbərini ilk dəfə efrdən verməkdir...

– Əlbəttə, bu, mənə həvalə olunsay, böyük şərafət duyuram. Bu qədər şəhid vermişik, qurbanlarımız olub, anaların gözlünün yaşı qurumayıb. Biz bu yükü daha çəkmə bilmirik, onu övladlarımız qoya da bilmərik. Əsas odur, qələbə olsun. Və biz artıq Ali Baş Komandanımız cənab İlham Əliyev başda olmaqla bu yolun, bu uğurun astanasındayırıq. Fərqlənməz, bu qələbə xəbərini ilk dəfə millətə kim çatdıracaq.

Rəbiqə NAZİMQIZI

"Bu müqayisə mənə qəti narahat etmir, əksinə, xoş bir rahatlıq hissi gətirir"

II YAZI

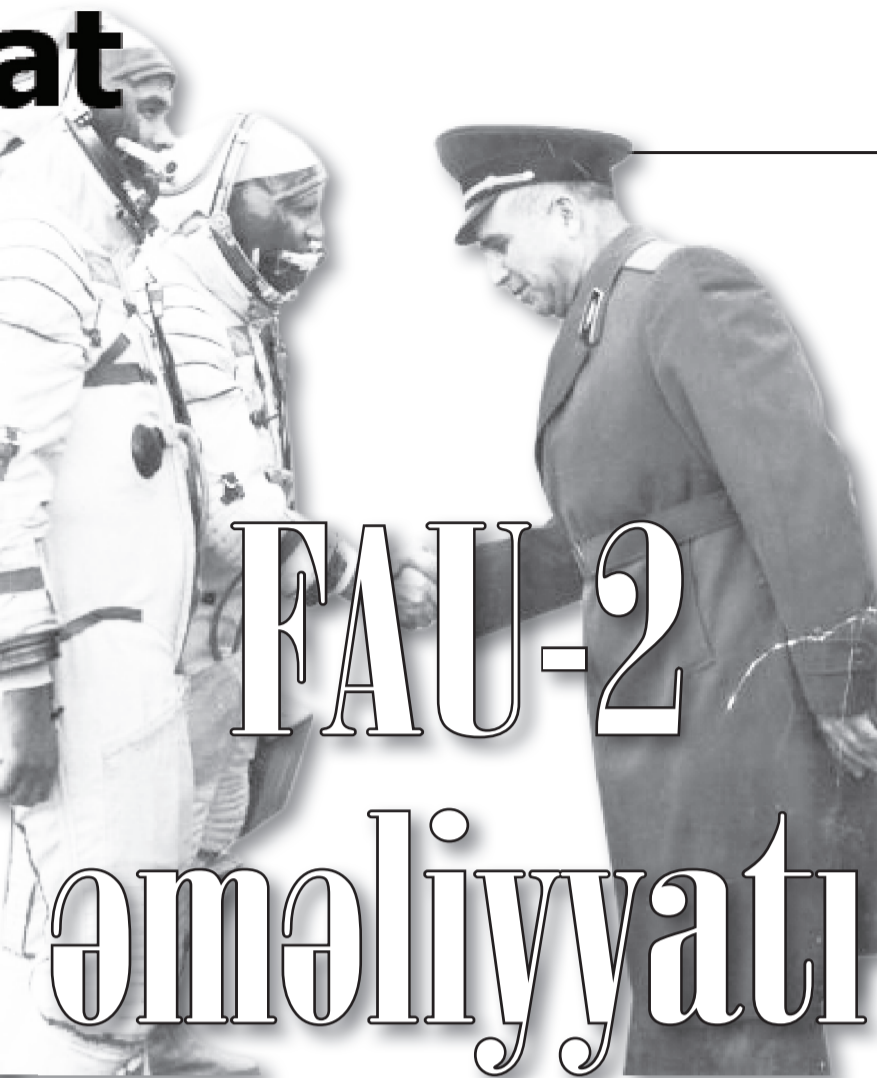
○ ...“YAK” Berlinə çatanda dan yeri sökülürdü. Müharibə yenicə bitmişdi. 1945-ci ilin iyulu olsa da, hərbi aerodromda sərin səhər mehi əsirdi, ora-bura vurnuxan quşlar sanki yayın gəlişinə sevinirdi. Hardasa yaxınlıqda, enmə zolağını əhatə edən tikanlı məftillərin arasında isə dəhşətli müharibənin bitməyən kabusu dolaşırdı. Berlin səması hələ heç vaxt belə kimsəsiz və miskin olmamışdı...

Stalinin xüsusi tapşırığı ilə Moskvadan gəlmiş 7 nəfərlik mühəndis-texniki qrupa həmyerlimiz Kərim Kərimov başlıq edirdi. Nümayəndə heyətini Berlindəki Sovet qoşunları Baş Qərargahının nümayəndələri qarşıladı. Mühəndislər bir neçə general və mühafizəçinin müşayiəti ilə dərhal Nordhausen şəhərinə yola düşdülər. Onlar qısa vaxt ərzində FAU-2 raketinin qalıqlarını və məxfi çertyojlarını aşkar edib özləri ilə Moskvaya aparmalı idilər.

Sovet kəşfiyyatının məlumatlarına görə, FAU-2 raketləri bu şəhərin yaxınlığında yerləşən zavodda istehsal olunurdu. Yolboyyu açılan mənzərə acınacaqlı idi. Almaniya dağıntılar içində idi, kiçik kəndlər, qəsəbələr viran qalmışdı. Az öncə dünyaya meydan oxuyan möhtəşəm bir ölkə Hitlerin təkəbbürünə və hegemonluq iddiasına qurban getmişdi. Kələ-kötür yollarla irəliləyən hərbi yük maşınları dağdılmış şəhərlərin, evsiz-eşiksiz qalmış sərgərdan adamların yanından keçdikcə, Kərim qəlbində müharibəyə lənət oxuyur, kütləvi qırğın silahlarının bəşəriyyətə vurduğu sağalmaz yaraları öz gözləri ilə görürdü.

Onlar Konştayn dağının ətəyində yerləşən Mittelwerk gizli yeraltı zavoduna gecə çatdılar. Bu strateji obyekt Sovet və müttəfiq qoşunlarının xüsusi əsgər bölmələri tərəfindən möhkəm mühafizə olunurdu. Yer səthindən bir neçə yüz metr dərinlikdə tikilmiş iri zavod Kərim, sözün əsl mənasında heyran qoydu. Ön müasir mühəndis-texniki qurğular, alman dəqiqliyi və səliqəsi hər yerdə özünü büruzə verirdi. Amerikalılar 100-dən çox raketin hissələrini qablaşdırıb aparmağa macal tapmışdılar. Sovetlərin payına isə çox az miqdarda raket qalıqları düşmüşdü. Kərim qablaşdırma işinə şəxsən nəzarət edirdi. Raket qalıqlarını bir-bir diqqətlə nəzərdən keçirirdi və heç kimə bildirməmə də, ürəyində bu istedadlı alman konstrukturu ilə görüşmək arzusu baş qaldırmışdı.

...Verner Maq-nus Maksimilian Frayher fon Braun - FAU-2-nin “atasının” əsl adı belə idi. O, 13 yaşında Berlin parklarının birində oyuncağa bənzər raket modeli ilə ilk sınağını həyata keçirmiş, 1929-cu ildən isə “Kosmosa uçuş” cəmiyyətində maye ilə işləyən mühərriklər üzərində çalışmağa başlamışdı. 1934-cü ildə Berlindəki Fridrix-Vilhem Universitetində “Mayeli raketlərdə konstruktiv, nəzəri və eksperimental tədqiqatlar” mövzusunda elmi işi müdafiə edərək doktor dərəcəsi almışdı (bu elmi iş yalnız 1960-cı ildə tam məxfi sənədlər siyahısından çıxarılıb və çap olunub).

FAU-2

əməliyyatı

Verner, FAU-2 raketini üzərində işləyən Amerikanlı fizik və raket mütəxəssisi Robert Hoddardın müxtəlif jurnallarda dərc olunmuş sxemlərindən bəhrələndirərək onları təkmilləşdirmiş və bura hələ də öz aktuallığını qoruyan mühüm elementlər əlavə etmişdi. Vaffen-SS zabiti olan Verner həm də Almaniya raket tədqiqatı mərkəzinin texniki rəhbəri idi. O, 1944-cü ildə həmkarlarına müharibənin gedişindən narazılığını bildirdiyi üçün Hitlerin qəzəbinə gəlmişdi. Mühəndis həbs olunmuş, lakin reyxsmministr Albert Şneyerin xahişi ilə azadlığa buraxılmışdı.

Verner fon Braun 1945-ci il, mayın 2-də köməkçiləri ilə birlikdə müttəfiqlərin qoşununa - amerikalılara təslim oldu. İyunun 20-də isə ABŞ Dövlət katibi bu adamların Amerikaya mühacir kimi gəlməsinə icazə verdi...

Stalinin göndərdiyi qrupu daha çox Braunun çertyojları maraqlandırmışdı. Alman hərbi əsirlərinin bildirdiyinə görə, yeni raket növünə aid sənədlər SS generalı Hans Kammlerin əmrinə əsasən Qarts dağındakı kömür saxtasında gizlədilmişdi.

Lakin saxtaya gələrkən məlum oldu ki, Amerika hərbiçiləri çertyojları götürdükdən sonra saxtayı partladılar.

Sovet mühəndisləri raket zavodunun yaxınlığında yerləşən Dora-Mittelbau əsir düşərgəsinə də baş çəkдилər. Nürenberq məhkəməsi üçün istintaq materiallarını araşdıran Sovet hərbi prokurorluğunun müstəntiqlərindən öyrəndilər ki, faşistlər 30 mindən çox əsiri raket zavodunda dözülməz şəraitdə qul kimi işlədib, sonra da vəhşicəsinə güllələyiblər. Verner fon Braunun da bu kütləvi qırğınlarda yaxından iştirakı sübuta yetirilib.

Lakin nasist konstruktor ədalət məhkəməsindən canını qurtara bildi. O, NASA-nın Kosmik Uçuşlar Mərkəzinin direktoru oldu, “Apollon” orbital stansiyasını yaratdı və Amerika kosmonavtikasının atası kimi tarixə düşdü. Fon Braun 1977-ci ildə, 65 yaşında vəfat etdi.

...FAU-2 qalıqları yüklənmiş xüsusi qatar Moskvaya doğru istiqamət götürmüşdü. Kərim Vətən üçün, əzizləri üçün bərk darıxmışdı. Qarşıda onu nəhəng işlər gözləyirdi.

Gənc raket konstrukturu Kərim Kərimov bu işlərin öhdəsindən layiqincə gəldi. O, yeni kosmik raket sistemlərinin yaradılması sahəsində çalışdı, pilotlu uçuşların həyata keçirilməsi üzrə Dövlət Komissiyasının sədri təyin olundu, planetin ilk kosmonavtı Y.Qaqaqanın kosmosa uçuşunu hazırlayıb həyata keçirdi, neçə-neçə alim və konstruktör yetişdirdi, “Soyuz-Apollon” Sovet-Amerika birgə kosmik gəmisinin yaradılması üçün rəhbərlik etdi, “Mir” çoxmodullu orbital stansiyasına həyat vəsiqəsi verdi, ölkənin ən ali və fəxri mükafatlarına layiq görüldü.

...Ömrünün böyük bir hissəsini “tam məxfi” qrifi altında yaşamağa məcbur olmuş məşhur həmyerlimiz, general Kərim Kərimov 2003-cü il, martın 29-da vəfat etdi.

Fərhad SABİROĞLU

Əsgər ataları

Fərhad ABDULLAYEV

Rejissor Rezo Çxeidzenin dünya şöhrətli “Əsgər atası” filmindəki bir epizodu xatırlayırsınız mı? İstedadlı aktyor Serqo Zakariadzenin qəhrəmanı – Georgi Maxaraşvili rus tankının üzümlükdə “at oynatmasına” etirazını bildirir və bu səhnə dünya kinosu tarixinə qızıl həflərlə yazılıb.

...Yadımdadırsa, filmdə Georgi Maxaraşvili dizini yerə qoyub əzilmiş üzüm salxımını ovcuna alır, əzizləyir, oxşayır, sonra da tankçıya deyir:

- Sən bu torpağı becərmisən? Sən bu torpağa nəşə əkmisən? Sən ona qulluq göstərmisən? Bəs indi nə haqla bu üzümlüüyü ayaqlar altına salıb məhv eləyirsən?

Əslində, əsgər atasının bəşəriyyətə verdiyi bu mesaj hələ bundan sonra da neçə-neçə nəsələ örnək olacaq: Vətən, torpaq ana kimi müqəddəsdir, onun hər qarışını ən ülvə məhəbbətlə sevməli, çiçəklənməsi üçün zəhmət çəkib tər tökməli, lazım gələndə də uğrunda canından keçməlisən.

Ermənistandan Azərbaycana növbəti hədələyici mesaj gəlib: “Ermənistan Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini tanıya bilər”. Həyasızlığa bir bax! Amma qərar verməyə cəsarətləri çatmayıb. İrəvan parlamenti bu məsələni müzakirəyə çıxarmaqdan imtina edib. Yaxşı bilirlər ki, rəsmi Bakı Dağlıq Qarabağın “müstəqilliyini” tanıyan İrəvanla danışıqlar aparmayacaq. Bu isə müharibəyə aparar yol deməkdir.

Başqa səbəb də var: İrəvan, Dağlıq Qarabağın “müstəqilliyini” tanıyarsa, Ermənistan beynəlxalq aləmin, o cümlədən Rusiyanın dəstəyini itirəcək, əksinə, böyük dövlətlər İrəvanın bu siyasətini tənqid edəcəklər. Azərbaycan BMT-də məsələ ilə bağlı səsvermə tələb edəcək və bütün dövlətlər yenidən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə və suverenliyinə səs verəcəklər ki, bu da Ermənistanın mövqeyinin zəifləməsinə yol açacaq... Nə isə, bədbəxtlər çaşıb qalıblar.

Bu xəbəri oxuyanda, nədənsə, “Əsgər atası” filmindəki həmin epizodu xatırladım. Üzümü ermənilərə tutub demək istəyirəm: bəllidir ki, vaxtilə kimlərsənə əmrinə əsasən, özü də bizim iradəmizin əksinə olaraq, sizi Dağlıq Qarabağda yerləşdiriblər. Torpaqdan pay olmaz, desələr də, biz alicənablıq və insanpərvərlik göstərüb qapıları üzünüzə açdıq. Bəs siz? Bu hədsiz yaxşılığa zamanlıqla cavab verdiniz. Uzun illər boyu öz torpağımızda bizimlə müharibə aparıb, silahsız, günahsız azərbaycanlıları qılıncdan keçirdiniz, xalqımıza qarşı dünyanı dəhşətə gətirən soyqırımlar törətdiniz. Hansını deyim? Çünki ermənisiniz və xəmiriniz xainliklə yoğrulub!

“Əsgər atası” filmindəki Maxaraşvili kimi, mən də qəzəbimi boğa bilmirəm, ürəyim doludur. Sizə - ermənilərə ərməğan olunmuş torpağı sevə bilmədiniz. Onu əkib-becərmək, nazını çəkmək, öpüb göz üstə qoymaq əvəzinə qanla suladınız, xarabalıqlara çevirdiniz, viran qoydunuz. Nə haqla? Kim sizə bu ixtiyarı verib. Bilin və agah olun: bu torpağın sahibi var və məhşər ayağına çəkiləcəyiniz gün yaxındadır.

...Oğlum Fuad, Milli Ordunun zabitidir. Qədrini özü seçib, ailəmiz də onun bu seçiminə daim dəstək olub. Bilirəm ki, övladım hərbiç olmağı ilə fərəh duyur. Amma onun son günlər keçirdiyi həyəcanı, daxili iztirabları duyuram. Cəbhəyə can atır, şəhid olmuş dostlarının qisasını almaq istəyir. Arzuları böyükdür, amma hələ ailə qurmayıb. Bu mövzudan danışanda söhbəti yayındırır.

- Ata, qoy bu şəərətsizlərin dərşini verək, uşaqların qanı yerdə qalmasın, sonra baxarıq.

Oğluma ürək-dirək verirəm, deyirəm ki, hər şey yaxşı olacaq, ermənidə ürək nə gəzir ki, sizin kimi igidlərin qarşısında tab gətirsin...

Fuadın dünən axşam dilə gətirdiyi bir istək isə ürəyimi lap dağa döndərdi:

- Dostlarımla belə qərara gəlmişik ki, döyüşlərdən sonra Qarabağ torpağında hərəyə bir ağac əkək, şəhid qardaşlarımızın ruhunu əbədiləşdirək...

Arzun çin olsun, oğlum. Ona deməmişəm, amma oğlum döyüşməyə gedəndən sonra mən də cəbhəyə yollanacam. Əsgər atası Georgi Maxaraşvildən heç də əskik kişinin oğlu deyiləm. Bilirəm, yaşımaya görə mənə döyüşə buraxmazlar. Amma oğlumun əkəyəyi ağacları göz bəbəyim kimi qorumağa söz verirəm!

Mələmdür ki, tərcümə işi real proses olaraq, ilk növbədə, mütərcimin təfəkküründə yerinə yetirilir və bu əməliyyatı kənardan bilavasitə müşahidə etmək, araşdırmaq mümkün deyil. Bu son dərəcə mürəkkəb proses həmin təfəkkür əməliyyatını az və ya çox dərəcədə təsvir və izah edə bilən müxtəlif tərcümə modellərinin köməyi ilə öyrənilir. Müasir tərcüməşünaslıq elmində çoxlu tərcümə modelləri (bəzi mənbələrdə bunlara "tərcümə nəzəriyyələri" də deyilir) mövcuddur. Beləliklə...

Denotativ (situativ) tərcümə modeli

Bu modelin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, hər hansı bir dildəki leksik vahidlər bu və ya digər predmeti, hadisəni, situasiyanı, obyektiv gerçəklik faktları arasındakı münasibətləri ifadə edir. Küll halında bunlar həmin dildə mövcud olan məfhumların qarşılıqlarıdır ki, həmin məfhumlara denotatlar deyilir.

Nitqin hər hansı bir hissəsində verilən informasiya bir-birlərlə müəyyən münasibətlərdə olan denotatlar toplusunun yer aldığı situasiya haqqında məlumat xarakteri daşıyır. Əslində, bizi əhatə edən obyektiv gerçəklik bütün bəşəriyyət üçün eyni olduğuna görə, bir dildə ifadə edilən situasiya (denotatlar toplusu) eyni şəkildə başqa bir dildə də ifadə edilə bilməlidir. Başqa sözlə, orijinaldakı dil vahidləri ilə əks etdirilən situasiya, tərcümə dilində axtarılıb tapılır və ifadə edilir. Bu modeldən daha çox ekvivalentsiz leksik vahidlərin, üst-üstə düşən eyni situasiyaların tərcüməsində istifadə edilir. Belə ki, orijinaldakı kəlmənin (situasiyanın) tərcümə dilində qarşılığı (ekvivalenti) olmadığı təqdirdə, həmin leksik vahidin orijinal mətnə ifadə etdiyi denotat (situasiya) diqqətə alınır və bu denotatın qarşılığı işlədilir. Məsələn:

Sigara içilmez – Papiros çəkmək qadağandır; Park yapılmaz – Dayanmaq qadağandır; Yasak istikamet – Giriş qadağandır.

Əlbəttə, bütün müsbət məziyyətlərinə baxmayaraq, bu model təkbəşinə tərcümə nəzəriyyəsi olaraq qəbul edilə bilməz. Çünki denotativ model yalnız iki dildəki identik situasiyalar üçün məqbuldur. Halbuki eyni bir situasiyanın ifadə forması orijinal və tərcümə dilində fərqli şəkildə ola bilər. Məsələn, papiros çəkmənin qadağan edildiyini bildirən yuxarıdakı birinci cümlənin işlənmə yerinə görə müxtəlif tərcümələri verilə bilər: Burada papiros çəkmirlər. Səhiyyə Nazirliyi xəbərdarlıq edir: siqaret çəkmək səhhətinizə ziyanlıdır.

Yaxud eyni bir situasiyanı (məsələn, "ölüm" hadisəsini) yerinə, zamanına, danışanın sosial mənsəbiyyətinə, yaşına və cinsinə görə fərqli üslub və şəkildə tərcümə etmək mümkündür: öldü, vəfat etdi, dünyasını dəyişdi, sizlərə ömür, gözlərini əbədi yumdu – ebediyetə intikal etdi, Tanrının rahmetinə kavuştu, aramızdan ayrıldı, kaybettik, dünyadan göçtü və s. və i.a.

Transformativ tərcümə modeli

Bu model öz adını transformativ qrammatikadan götürür. Məlum olduğu kimi, transformativ qrammatika müəyyən bir sintaktik strukturdan bu strukturu təşkil edən leksik-qrammatik vahidlərin yer dəyişmələri və transformasiyaları yolu ilə müxtəlif tipli cümlələrin meydana gətirilməsini nəzərdə tutur. Transformativ tərcümə modelində də vəziyyət təxminən bu şəkildədir. Belə ki, tərcüməçi orijinaldan aldığı bir mətn üzərində işləyir, qrammatik əməliyyatlar aparır – cümlələri kəsib-doğrayır, yeni şeylər əlavə edir, birləşdirir, ayırır və nəticədə orijinal mətnə ekvivalent olan yeni bir mətn tərcüməsi yaradır. Məsələn: "Orxan maraqlı bir roman oxuyur" cümləsindən "Maraqlı bir roman oxuyan Orxan", "Orxanın oxuduğu roman maraqlıdır", "Maraqlı bir romanın Orxan tərəfindən oxunması" və s. strukturlar (transformlar) düzəltmək mümkündür. Bu strukturların hamısı əsas cümlədəki fikri, məzmunu tam ifadə etsə də, qrammatik cəhətdən ondan fərqlənir, yəni bu cümlələr forma baxımından (qrammatik baxımdan) adekvat olmadıqlarına görə onları bərabər hüquqlu cümlələr hesab etmək olmaz.

Bu, tərcümə prosesi üçün də belədir. Orijinal və tərcümə mətnlərinin ekvivalent ola bilmələrinin ən mühüm şərtlərindən biri həmin mətnlərin mümkün olduğu qədər monoməzmun, qrammatik struktur, üslub və janr cəhətdən eyniliklərinin mühafizə edilməsidir. Başqa sözlə, transformlar içində orijinal mətnə ekvivalent, yaxud adekvat olanı seçilməlidir. Yuxarıdakı cümlənin türkcəsi "Orxan enteresan (ilginç) bir roman okuyur" şəklində olacaq.

Semantik-semiotik tərcümə modeli

Bu modelin banisi mış tərcüməşünas L.S.Barxudarov hesab edilir.

Semantik-semiotik tərcümə modeli belə bir təcrübədən hərəkət edir ki, tərcümə prosesində orijinaldakı bir dil vahidi bu vahidin ehtiva etdiyi bütün məna tutumu və çarları nəzərə alınaraq tərcümə dilinə çevrilir. Məlum olduğu kimi, hər bir dil vahidi (terminlər istis-

na edilməklə) özündə birdən artıq məna cəmləşdirir ki, dilçilikdə bu mənalardan hər birinə "sema" deyilir ("semantika" termini də bu sözdəndir). Məsələn, dilimizdə "tələbə" sözünün aşağıdakı "sema"ları var: təlim alan, oxuyan, öyrənən (təlim verən, oxudan və öyrədən yox!); ali təhsil müəssisəsində təhsil alan (orta məktəb şagirdi yox!); bir nəfər (tələbələr yox!) və s. Eyni sözün, məsələn, ruscası daha bir sema ehtiva edir: студент (kişi cinsindən olan bir nəfər, "студентка" yox!). Bu kəlmənin türkcə qarşılığı "öğrenci" sözü bir başqa semadan da bəhs etməyə imkan verir: türkcədə "öğrenci" tələbə ilə yanaşı, həm də "şagird" mənasındadır.

Semantik-semiotik tərcümə modeli transformativ modeli xatırladır və mahiyyəti bundan ibarətdir ki, orijinal dildəki leksik vahidin bütün semaları araşdırılır, dar və ya geniş kontekstdə o semalardan cümləyə (mətnə) ən uyğun olanı bu leksik vahidin tərcümə dilindəki semalarından (məna çarlarından) ekvivalent, yaxud adekvat olanı ilə qarşılır (tərcümə edilir). Əlbəttə, burada diqqət tələb olunur, çünki hətta üst-üstə düşən semaların belə məna çarları fərqli ola bilər. Başqa sözlə, tərcümə sırasında "nə?" sualı ilə yanaşı, "necə?" sualını, konteksti, konkret situasiyanı daim diqqətdə saxlamaq lazımdır. Məsələn, türkcədəki "telefon açmaq" – zəng etmək, "telefonu açmaq" – telefon dəstəyini götürmək, "elektriği açmaq" – işığı yandırmaq mənalıdır. Başqa sözlə, "açmaq-açmaq" kəlmələrinin semaları hər iki dildə lüğət etibarilə üst-üstə düşsə də məna etibarilə fərqlidirlər. Yeri gəlmişkən, "Telefonu götür" cümləsini eşidən Türkiyə türkü bunu "Telefonu apar" mənasında başa düşəcək.

Ekvivalentliklərin səviyyəsi (dərəcəsi) modeli

Ekvivalentliklərin səviyyəsi (dərəcəsi) modeli yuxarıdakı tərcümə modellərinin bir araya gətirilmiş, ümumiləşdirilmiş şəkildir. Belə ki, denotativ model tərəf-müqabil dillərdəki identik situasiyalara, transformativ model sintaktik konstruksiyaların semantik yaxınlığına, yaxud çoxvariantlılığına, semantik model orijinalın və tərcümənin ekvivalent vahidlərinin semantik cəhətdən maksimum dərəcədə identikliyinə əsaslanırdı. Ekvivalentliklərin səviyyəsi (dərəcəsi) modelinin mahiyyəti isə ondan ibarətdir ki, orijinal və tərcümə mətnlərinin adekvatlığı tərcümənin müxtəlif qatları (səviyyələri) arasındakı uyğunluğun dərəcəsinə görə müəyyənləşdirilir. Belə ki, istənilən mətn kommunikativ funksiya yerinə yetirir və bu vəzifəni icra edərək müəyyən faktlar haqqında məlumat verir, emosiyaları ifadə edir, ünsiyyətə girən tərəf-müqabillər arasında əlaqəni təmin edir. Orijinal mətnin (informatorun) adresata (alıcıya) ötürdüyü bu informasiya tərcümədə başlıca məqsədə xidmət edən məna, qayə saxlanılmaqla "artıqlardan" təmizlənmiş ola bilər.

Bütün bunlar nəzərə alınaraq, tərcümənin aşağıdakı ekvivalentlik səviyyələri (tipləri) müəyyənləşdirilir:

○ a) Ekvivalentliyin birinci tipinə görə, tərcümədə kommunikasiyanın əsas məqsədini təşkil edən məzmun mühafizə edilir, yəni orijinalda tərcümə arasında məzmun ekvivalentliyi təmin edilir və mətnlərin digər ünsürlərinin uyğun olub-olmaması diqqətə alınmır.

Bu tiptən o zaman istifadə edilir ki, dillər arasında leksik və sintaktik uyğunsuzluqlar, semantik və sintaktik transformasiyaların mümkünsüzlüyü, orijinaldakı informasiya ilə bu informasiyanın ifadə şəkli arasında bilavasitə bağlılığın olmadığı bariz formada nəzərə çarpır. Bu tiptən daha çox atalar sözləri və deyimlərin tərcüməsində istifadə olunur.

- b) Ekvivalentliyin ikinci tipində orijinalda tərcümə arasında məzmun ekvivalentliyi təmin edilməklə bərabər, orijinal mətnin situativ komponentləri, məzmunun ifadə formaları da diqqətə alınır. Bu tiptən də, əsasən, atalar sözləri və deyimlərin, sabitləşmiş söz birləşmələrinin tərcüməsində istifadə olunur.
- c) Ekvivalentliyin üçüncü tipi orijinalın və tərcümənin, demək olar ki, əksər səviyyələrinin (məzmun, forma əlamətləri, təsvir və ifadə təfərrüatları və s.) uyğunluğunu nəzərdə tutur. Başqa sözlə, birinci tiptə orijinalda tərcümə arasında yalnız kommunikativ məqsəd uyğunluğu, ikinci tiptə kommunikativ məqsəd və situasiyanın təsviri uyğunluğu, üçüncü tiptə kommunikativ məqsəd, situativ təsvir və bu təsvirin ifadə şəklinin uyğunluğu əsas şərt kimi irəli sürülür.
- ç) Ekvivalentliyin dördüncü tipində orijinalın və tərcümənin yuxarıdakı üç səviyyə uyğunluğu ilə yanaşı, sintaktik konstruksiyaların da böyük əksəriyyətinin identikliyi, sintaktik paralelliyi (hər iki mətnin leksik-semantik vahidlərinin adekvatlığı, söz sırası və cümlə quruluşunun mühafizəsi və s.) tələb edilir.

Davamı gələn sayımızda
Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri
doktoru,
professor

Tərcümə modelləri

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər özlərinin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Bu köhnə siyasətçinin, əlli ilədən bəri fikir və siyasəti bir arada yürüdən insanın yazı üslubunun birdən-birə dəyişməsinin səbəbi nə idi? Mətbuat azadlığının, ifadə azadlığının, hətta kütlələri hər cür hərəkatlərə təhrik etmə azadlığının hökm sürdüyü bir zamanda üslubunun birdən-birə bu qədər dəyişik şəkldə düşməsinə, incəlik və zərifliyini itirməsinə necə izah etmək olardı? Əcəba, yeni iqtidarın alışdığı rahatlığı pozmasının acısı içində, ixtiyarlaşdığına, iradəsinin əsəblərinə hökm edə bilməməsinə görəmi rahatlığını pozanlara kin və nifrət dalğası onu bunca dərinləndirirdi?

Səbəb nə olursa olsun, nəticə belə idi.

Atamın dostu indi iqtidarın üzvü olan bütün şəxslərinə qarşı savaşda əlinə düşən heç bir fürsəti, heç bir imkanı qaçırmadan hücum etməyə başlamışdı.

Burada tarixi bir bənzərliyə diqqət çəkmək istərdim.

Şübhəsiz, atamın dostu böyük təcrübə sahibi idi. Qəhrəmanlarından olduğu Məşrutə inqilabı elan edildiyi zaman hər cür təzyiqlərdən qurtulmuş mətbuatın yaratdığı həyəcanlı anarxiyanı, 31 mart üsyanını yaxşı xatırlayırdı. Üsyan nəticəsində hüriyyət savası üçün dağlara çəkilmiş insanların, öz dostlarının, firqəsinin artıq bu dəfə iqtidar kimi qəzətlərə təzyiq göstərmək təşəbbüslərini, getdikcə şiddətlənən qadağaların bir-birini əvəz etməsini, İttihad və Tərəqqinin xalq arasındakı nüfuzunu ilk növbədə belə məsələlərlə bağlı itirdiyini çox yaxşı başa düşürdü.

Milli Mücadilədən sonra Qazinin dili ilə "mətbuat azadlığını yenə mətbuat azadlığı quracaq" deyərək ən geniş qələm hüriyyətini qəbul edən yeni rejim də eyni hava və eyni mənzərə qarşısında qalmışdı. Nəticədə o da fikir azadlığını boğmaq, məmləkəti yeni 31 mart hadisəsindən qorumaq üçün təqib və təzyiqləri genişləndirmək yolunu tutmuşdu. Atamın dostu tarixin özünü təkrarı zamanı Məşrutə dövrünün bəzi qəzetçilərinin oynadıqları təhrikedicisi rolu birincilər sırasında, ən fəal ifadə edənlərdən biri oldu. Nəticə də aşağı-yuxarı eyni şəkildə üzə çıxdı:

Bir zamanlar özünün və partiyasının qəzətlərə qarşı yürütdüyü təzyiq siyasətini bu dəfə də yeni iqtidar ona və qəzətlərə münasibətdə eyni şiddətlə həyata keçirdi. Atatürkün ölümündən sonra atamın dostu yenidən, həyatında ikinci dəfə iqtidar adamı olmuşdu. O halda, deməli, əvvəlki rolunu tərsinə oynayacaq, mətbuat azadlığının əleyhinə çıxacaqdı.

İttihad və Tərəqqi illərində qəzetini başqasına satmışdı. Bir kənara çəkilməmişdi, mətbuat azadlığına qoyulan qadağalara qarşı qələmi ilə mübarizə etməmişdi. Əslində susması elə iqtidarın fəaliyyətini bəyənməsi anlamına gəlirdi. Atatürkün ölümündən sonra isə iqtidarın mətbuat və jurnalistlər üçün qurduğu planları - fəvqəladə vəziyyət təbiiqi ilə qəzetlərin bağlanması, tutulması, qəzetçilərin təqib və həbsinə qədər hər addımı qələmi ilə müdafiə etməkdən çəkinmədi.

1950-ci il seçilmələri atamın dostuna müxalif qəzet redaktoru cübbəsini təkrar geyindirər-geyindir-məz, milli zəfərdən sonrakı roluna indi bəlkə də daha böyük həyəcan, daha böyük həvəslə döndü. Fəqət artıq qocalmışdı, əsəblərinə hakim deyildi, yazıları söyüşlərlə, təhqirlərlə dolub-daşırırdı.

1954-cü il seçilmələri onu Məclisdən də uzaqlaşdırdı. Bu, atamın dostu üçün mənəvi olduğu qədər də maddi sarsıntı idi. Millət gerçək seçimdə onun namizədliyinə səs verməmişdi. Halbuki, xalqın gözündə qəhrəman sayıldığını zənn edirdi. İndiyə qədər vətəndaş cəsarətinin bir rəmzi, heykəli kimi bütələşdirilən insan hansı səbəblər üzündən yenə də bir heykəl kimi yixilib parçalana bilirdi?

Bu mənəvi acılarla yanaşı, maddi sıxıntılar da özünü göstərirdi.

Atamın dostu ömrünün hər çağında yaxşı yaşayışın, lüks həyatın aşiqi kimi tanınmışdı. Amma buna heç zaman hansısa başqa yollarla nail olmamışdı. Yazılarının, məmurluq fəaliyyətinin, kitablarının gətirdiyi qazandıca özünə gəliri yox idi. Bu mənada bezə də, yorulsa da, xəstələnsə də yazmaq, durmadan yazmaq məcburiyyətində idi.

Artıq səksən yaşına tam yaxınlaşdığı vaxtda girdabına düşdüyü maddi, mənəvi acıları az da olsa sakitləşdirə biləcək mələk - mərhum oğlunun xanımı həmişəki kimi yenə yanında idi. Elə isə onun şəfqətli əlləri, insana rahatlıq və təsəlli verən baxışları altında qürur və cəsarətdən heç bir şey qeyb etmədən mübarizəsinə davam edə bilirdi - həm də iztirabların, acıların daha da kəskinləşdirdiyi qorxunc bir kin və hiddətlə!

Atamın dostu, günlərin birində, dünyanın hər məmləkətində, hər məhkəmədən ala biləcəyi haqlı bir məhkumiyətlə həbsə girdi. Həyatının son dəmində yalnız hissələrinə məğlub olmanın ortaya çıxardığı bir nəticə onun ruhunda nələr yaratdı - bunu kimsə bilmir! Sadəcə, sevanlar da, sevməyənlər də, qələminin ən acı iynələrinə hədəf olanlar da, olmayanlar da başına gələn müsibətdən üzüldülər. Yaşı və xəstəliyi əfvə düşməsinə imkan verirdi. Darğınlıq və qırğınlıqları ilə yerin yeddi qatına gömməkdən çəkinmədiyi bir qisim insanlar, hiddət və kinləri ilə ən insafsız hücumlara hədəf seçdiyi iqtidar rəhbərləri əfvi üçün edilən müraciətlərə laqeyd yanaşmadılar. Tezliklə həbsdən çıxdı.

Fəqət, heyhat! Əfvdən sonra şəxsiyyətlərinə toxunduğu üçün məhkum olduğu insanların zi-yarətinə getdiyi, yardımlarına görə minnətdarlığını bildirdiyi zaman

verdiyi vədlərə, dediyi sözlərə rəğmən, aradan az müddət keçəndən sonra onlara əvvəlkilərdən də min dəfə acı, min dəfə ağır yazılarla "təşəkkür etdi!" Onun dözülməz iftiralarla dolu məqalələri qarşısında bir neçə ay bundan əvvəl əfvi üçün ağız açanların yalnız yeganə təsəllisi vardı: bu da insanlıq vəzifələrini yerinə yetirmələri ilə bağlı inanc idi!

Həbsdən çıxandan az sonra son xəstəliyi onu bir daha ayağa qalxmamaq üzrə yatağa saldı. Bir gecəyarısı isə təbiətinin bütün təzadlarına, qüruruna, mənəm-mənəmlik iddialarına baxmayaraq, son əlli ilin ən böyük türk qəzetçisi olmaq imtiyazını heç zaman əldən verməyən bu insan həyata gözlərini əbədilik yumdu.

İttihad və Tərəqqi iqtidarından heç bir şey istəmədi. Dövlətdə ən yüksək vəzifəsi vur-tut səhiyyə Baş müdirliyi oldu. Bununla yanaşı öz ailəsinin və hər iki xanımının ailələrinin qədim, əsil-nəcəbətlə kökləri ona bütün başqa üstünlükləri ilə birlikdə paşalıq ünvanı da qazandırmışdı. Qazancı vur-tut bu qədər idi! Halbuki dövrün diktatorları onu susdurmaq, səsinə kəsmək üçün çox şeylərdən keçməyə hazır idilər. Lakin o, yola gəlmək üçün göndirilən təkliflərin hamısından qətiyyətlə boyun qaçırdı. Bu yolla da başqalarını istədiyi şəkildə tənqid etmək səlahiyyətini özündə saxladı. Partiyasını, partiya başçılarını, onların fəaliyyətini müxtəlif səbəblər üzündən tənqid atəsinə tutması İttihad və Tərəqqi əleyhdarlarının doktordan yararlanmaq ümidlərini birdəfəlik puça çıxarmışdı. Çünki son günə qədər partiyasının tərkibində qalmaq qərarını hələ onun üzvləri sırasına daxil olduğu ilk günlərdə vermişdi. Artıq heç bir qüvvə onu qərardan döndərə bilməzdi.

Partiyanın rəhbərləri kimi, əleyhdarları da bu həqiqəti yaxşı bildiklərindən kəskin tənqidləri qarşısında söz söyləməkdən çəkinirdilər.

Barışq dövründə ingilislər tərəfindən yaxalanıb Maltaya sürgün edilməsi, həyatında həqiqətən faciyyəyə çevrildi. Bir göz qırpmında evini üzvləri-gözləri rəng-rəng, paltarları rəng-rəng olan Afrika meşələrindən gəlmiş əsgərlər zəbt etdilər, onu yatağından qaldırdılar, əyin-başını geyməyə imkan vermədən elə gecə paltarında döyüb-söyərək avtomobilə atdılar. Maşın sürətlə limana yarıldı. Gəmilərdən biri paşa göyərtəyə çıxarılan kimi hərəkatə başladı. Doktorun belə insanlıqdan uzaq şəkildə tutulub sürgünə göndərilməsi İttihad və Tərəqqi düşmənlərinin son dərəcə ciddi, sərt ittihadçıdan nə qədər çəkindiklərini göstərirdi.

Malta əsarəti İttihad və Tərəqqi Partiyasının rəhbərləri üçün bir çox cəhətdən sınaq, məhək daşı oldu. Orada məmləkətin taleyini illərlə idarə etmiş insanlar sanki ilahi məhkəmə qarşısında dayanmışlar kimi, ruhlarının ən gizli nöqtələrinə qədər soyundular. Vəfa, qədrşünaslıq, yoldaşlıq, həqiqi vətənpərvərlik, eqoizm, laqeydlilik, hakimi-mütləqlik, qürur - xülasə, insan ruhunun mayasını təşkil edən bütün bu xüsusiyyətlər orada tam aydınlığı ilə üzə çıxdı. Yenə Malta əsarəti zamanı bir millətin başında dayananlarla millətin fərdləri, özü arasındakı bəzi təzadlar, mənəviyyət və əxlaq anlayışlarındakı fərqlər əyani nümunələrlə aşkar olundu.

Məsələn, canı və ruhu ilə türk millətinə qətiyyətlə bağlı olmayan, lakin illərlə onun üzərində ağıllıq edən, ən yüksək vəzifələr tutan bir nəfər, təbii ki, türk millətinin sayəsində əldə etdiyi var-dövlətin nemətlərini həbsxana dəhlizlərində belə bol-bol dadmaqdan çəkinmirdi. Pulla gətirdiyi ən ləziz xörəkləri, ən nadir meyvələri ingilislərin verdikləri on illərdən qalıb iylənmiş konservlərlə kifayətlənməli olan əksər yoldaşlarının gözləri qarşısında böyük iştah ilə yeyər, kiçik gözlərini qırparaq "Pulu verən tütəyi çalar" - deyər qarşısındakıları uca səslə ələ salmaqdan çəkinməzdi.

1 Nuruosmaniyyə - İstanbulun Avropa hissəsində, Fatihdə tarixi məhəllə.

Davamı gələn sayımızda

Tərcümə edən: Vilayət QULİYEV, professor

62 yaşındaydı və nə qədər ağır xəstə olsa da, yenə səmanın "xəbərgir dərvişləri" olan münəccimlərdən nəsə soruşmaq istəmirdi. Yaxşı xatırlayır ki, bir neçə dəfə istər

Xarəzm şahının, istər Buxara hakiminin, istərsə də dövrün nəhəng sultanı Mahmud Qəznəvinin yanında həmin münəccimləri acılamışdı. Onların, guya taledən xəbər verməsini insan zəkası üçün təhqir saymışdı. Amma soruşdu... Bir münəccim dedi ki, o, öləcək. Azacıq gülümsündü. Cavanlıq çağlarına xəyali səfər etdi. O zaman heç otuzu da haqlamamışdı. Özündən yeddi yaş cavan olan, amma ölümcül xəstələri, bir neçə əmiri sağaltmaqla məşhurlaşan İbn Sina adlı bir gəncə uzaqdan-uzağa meydan oxuduğunu xatırladı. O İbn Sina ki, sonradan dövrün böyük bilicisi və təbibi olacaqdı. Amma həmin vaxt İbn Sina bu alimin ona ünvanladığı 18 sualı qarşısında aciz qalmışdı. Lakin gələcəyin böyük təbibi həmin suallardan sonra qoca Şərqdə ondan da böyük bir alimin - Əl-Biruninin varlığına qəti şübhə etməmişdi.

Sonradan Xarəzmdə ilk dəfə canlı olaraq üz-üzə gələn zaman Əl-Biruni həmin sualları ona bir daha ünvanlamışdı:

- Ey fəzilət sahibi İbn Sina, biz bu gün də Ərəstun düşüncəsinə qul olmuşuq. Sən niyə mənə yazdığın məktubunda ona xitab edirsən və vakuumin olmadığını deyirsən. Bir gün mən hamıya bəyan edəcəyəm ki, vakuum var.

-
- Deyirsən ki, Günəş şüaları maddi cisim deyil. Əgər onlar maddi deyilsə, o zaman torpaq nədən qızır, hər yan niyə istilənir?

- ...
- Havada ən sürətlə yayılan nədir: işıq şüaları, yoxsa səslər?

Bu dialoq bir xeyli davam etdi. İbn Sina da çox susmadı. Pis duruma düşdüyünü görüb, əsassız müzakirələrə girişdi. Amma Əl-Biruni ona anladığı ki, təbiət, səma cisimləri haqqında fəlsəfi fikirləri irəli sürmək fərqli bir iş, onları tədqiq etmək, səbəblərini dəlillərlə araşdırmaq isə tamam ayrı sevdədir. Biruni "Sən dəlillərdən xali olan filosofsan" deyərək, söhbətə xitam vermişdi.

HAŞİYƏ-1: 973-cü ildə Xarəzmdə anadan olan Əl-Biruni İbn Sina-dan 7 yaş böyük idi. Onların hər ikisi Buxara və Xarəzmdə püxtələşib. Yeddi övladı ilə çətinliklə dolanan Mehranə adlı dul qadının oğlu olan Əl-Birunini Xarəzm sarayının alimi Əbu Nəsr kəşf etdi və onu övladı kimi yetişdirdi. Sonradan XI əsri öz adına çıxaracaq, yəni elm tarixində bu əsri "Əl-Biruni əsri" adlandıracaq alim, ömrünün sonuna qədər Əbu Nəsrə minnətdar olacaqdı. Əbu Nəsr də həmin yolu keçmişdi. O, Şərqin böyük alimi Əbül Vəfadən dərs almışdı. Qoca Əbül Vəfa riyaziyyata tangens və kotangens kimi terminləri gətirən, "həndəsənin atası" sayılan alim idi. Sonradan o, 20 yaşını yenidən adlanmış Əl-Biruni ilə tanış oldu və səma cisimləri ilə bağlı müştərək araşdırmalar apardı. Belə qərara gəldilər ki, Biruni Xarəzmdə, Əbül Vəfa isə çalışdığı Bağdadda Ay tutulmasını müşahidə etsinlər. Eyni zaman daxilində iki fərqli nöqtədən aparılan müşahidələr Biruni üçün səmanı öyrənmək yolunda təkan oldu. O, sonrakı Ay tutulmalarını da dəqiqliklə hesabladı, 24 yaşında isə ilk kitabını yazdı.

Nyutonu 7 əsr qabaqlayan Əl-Biruni

Kitabında zaman anlayışını, riyaziyyat, astronomiya, coğrafiya, həndəsə və digər elm sahələrini araşdırdı. Gündüz və gecənin necə meydana gəldiyini və günlərin dəyişən uzunluqlarını açıqladı.

Onda qoca münəccim 62 yaşlı Əl-Biruninin ölümünü deyəndə, adətən nadanları sancmaqla ad çıxaran alim, sadəcə gülümsədi. Dərmanlar haqqında kitab yazmaq fikrinə düşdüyündən, tibb haqqında əksər mənbələri çəkişdirib, bilirdi ki, ölümcül xəstə deyil. Özündən asılı olma-yaraq Sultan Mahmud Qəznəvinə xatırladı. Onlar heç vaxt yola getmədilər. Baxmayaraq ki, alim böyük sultanın himayəsində yaşayırdı. Amma başqa alimlər kimi mütlilik edib onun adına əsər yazmırdı. Xarəzmi tutaraq Biruni ilə Əbu Nəsrə paytaxt Qəznəyə gətirən Mahmud onlardan yüksək sədaqət tələb edirdi. Amma gənc Biruni onunla razılışmadı. Kiçik mübahisədən sonra saraydan qovuldu. Qəznənin kasib məhəllələrində ağır həyat yaşadı. Amma yenə də yazırdı və yazıdan əl çək-mirdi. Günlərin bir günü Şərqin 32 illik söz sahibi Qəznəvi hökmdarı Sultan Mahmud bazar meydanına çıxan zaman təsadüfən Əl-Biruni ilə qarşılaşdı:

- Eşitdim, səfil həyat sürürsən? Amma sarayı bəyənəmədin...

- Mən dövlət işlərindən kənar olmaq istəyirəm, hökmdar!

- Yəqinə gəlir, Məmun mənə icazəsiz qərarlar verdi. Xarəzmə hücum etdim. Səni qarşıma elçi kimi çıxardılar. Bilirdilər ki, elm, fəzilət sahibinə hər zaman hörmətəmə sonsuzdur.

- Amma siz yenə də Xarəzmi dağtınız. Elm diyarı atların ayaqları altında qaldı. Fəziləti, zəkayı toza döndərdiniz...

- Və... Sən də ona görə "Mahmud qanunları" əsərini yazmadın. Saraya gəl. "Sultan Mahmud qanunları" yaz. Səmadan, hesabdən, dövlətlərdən, sudan, torpaqdan yaz. Mən səni dünya işlərinə qatmayacağam.

Mahmudun "dünya işləri" dediyi nəsnə, əslində dövlət işləri, dövrün siyasi mənzərəsi idi. Bu şərtlər altında Əl-Biruni Qəznəyə qayıtdı. Bu zaman onun 41 yaş var idi.

HAŞİYƏ-2: - Əl-Biruni Qəznə sarayına gələndən sonra elmə daha da bağlandı. Deyilənlərə görə, ildə cəmi iki dəfə - Ramazan və Qurban bayramlarının ilk günlərində başını kitablardan, yazı-pozudan ayırırdı. Elə o səbəbdən də çox məhsuldar işləyir, hər an yeniliyə can atırdı. Dövrün əsas elm sahələrindən olan astronomiya ilə yanaşı, Yer in ölçüləri və quruluşu, mineralogiya və geologiya sahələrində də yeni əsərlər ortaya qoyurdu. "Nihayətül-Emakin" adlı əsərində Yer in Günəş ətrafında hərəkətini və dünyanın hərəkətsiz deyil, dönmə bir kütlə olduğunu söyləyir də. O, bunu Kopernikdən 5 əsr əvvəl deyirdi.

Koperniklə başlayan müasir astronomiya və fizikanın təməlini Əl Biruni qoyub. Dünyanın bir çox ölkələrinin, o cümlədən Azərbaycanın o zaman məlum olan böyük şəhərlərinin enlik-uzunluq dairələrini göstərmiş. "Kitabül-Camahir fi Marifetil-Cevahir" kitabında müxtəlif mineralların və qiymətli daşların mənşəyi, xarakteri və onların mədənləri haqqında məlumatlar vermiş.

Əl-Biruni daha sonra cisimlərin sıxlığını təyin edən cihaz düzəltdir və "Xüsusi çəki" kitabında onu təsvir edir. Bu cihaz mayelərin sıxlığını öyrənməkdən ötrü dünyada tətbiq olunan ilk laboratoriya məhsulu idi.

İxtiranın alimlər tərəfindən çox yaxşı qarşılandığını görən Əl-Biruni xüsusi çəkini ölçmək üçün də cihaz düzəltdir. Həmin cihazın köməyi ilə suyun isti və soyuq, şirin və duzlu halındakı xüsusi çəkisini müəyyən etmək mümkündür. Bu iki cihazın köməyi ilə suyun sıxlığı ilə çəkisi arasındakı xüsusi sıxlığı müəyyən edir.

Bir neçə gündən sonra Sultan Mahmud öz gördüyü işə peşman oldu. Lakin vəzirlər aralarında olan söhbət zamanı həqiqət üzə çıxdı. Mahmud çox məsud oldu. Ömr etdi ki, Birunini onun hüzuruna gətirsinlər.

Əbu Reyhan Biruni Sultanın hüzuruna gələn zaman Mahmud yalnız bir cümlə dedi və sonra da üzr istədi:

- İstəyirsənsə, səndən razı qalım, gərək mənim sözümə uyğun söz danışasan, öz elminə müvafiq yox.

HAŞİYƏ-3: Biruni üçün elə çətin olan da bu idi. Elmin deyil, sultanın sözünü dinləməmək üçün o, hər zülmə dözmüşdü. Bundan sonra necə olacaqdı?! Hiss edirdi ki, başqa böyük alimlər kimi vəzir olma-yıbsa, dövlətdə ali mənəbə sahibinə çevrilmə-

yıbsa, insanlar arasında o qədər də nüfuzu olmayacaq. Amma bunu bilmirdi ki, təkcə dövrünün insanları yox, elə gələcəyin alimləri də onun adını ilim-ilim itirməyə çalışacaqdılar. Baxmayaraq ki, sağlığında inkişaf etdirilmiş teleskoplarla müşahidələri nəticəsində planetlərin günəş ətrafında fırlandığını təsdiqləyən Qalileydən 500 il əvvəl, bu fikirləri irəli sürüb. Nyutondan 700 il əvvəl riyazi olaraq isbat etdiyi Yer in cazibə qanunu üzərində ilk fikirləri də o deyib.

Sonrakı araşdırmalarında Şimal, Cənub, Şərq və Qərbin fərqli nöqtələrdə görüldüyünü; dənizlərin ardında dünyanın şərq və qərb sahilləri arasında bir qurunun olduğunu (Bugünkü Amerika nəzərdə tutuldu. Hindistanda yəqin öyrəndiyi həndəsənin astronomiyadan fərqli bir elm kimi qəbul olunması fikrini müdafiə etdi. Triqonometrik funksiyalarda radiusun vahid olaraq istifadə edilməsini təklif edib.

O, 995-ci ildə Amu-Dərya çayının qərb sahilində Kot şəhəri arasında yerləşən, Buşkanz şəhərinin ekliptik səthinin ekvatora nisbətən əyilmə ölçüsünü dəqiq təyin etdi və ondan sonra Yer küresinin modelini hazırlamağa başladı. Bu, müxtəlif şəhərlərin, kəndlərin və coğrafi obyektlərin yerini dəqiq təyin etmək üçün diametri təqribən 5 metrə yaxın olan ilk relyefli qlobus idi.

Nəhayət, Əl-Biruni münəccimin ölüm proqnozuna cavabını kəskin sözlərlə yox, öz hərəkəti ilə cavab verdi. Onu qarşıda çox böyük işlər gözləyirdi. O səbəbdən də 62 yaşında, yeni ömrünün müdrik çağında ölməyə heç bir haqqı yox idi.

Hələ bundan sonra çox əsər yazıb, ahıl çağlarından onların siyahısını tutacaqdı. Amma bilməyəcəkdik ki, siyahıdakı 113 əsərdən yalnız 27-si salamat qalacaq. Hər zaman düşünəcəkdik ki, vaxtilə sualları ilə susdurduğu İbn Sina-nın kölgəsində qalıb. Tarix də uzun əsrlər elə deyəcək. Amma gün gələcək elm tarixçiləri İbn Sina-nın da yaşadığı XI əsri "Əl-Biruni əsri" adlandıracaq. Sultan Mahmudun da içində uyuduğu XI əsr... O Mahmud ki, bir zamanlar onun sözünü dinləməyib, elm şəhərini atların ayaqlarına saldı. Amma bu gün həmin sultanın özü də "Biruni əsrinin" əbədi sakinidir...

Elmin NURİ

1925-ci ildə yeni yaradılmış «Azərkinə»yə rəhbərlik Azərbaycanın ilk milli kino təşkilatçısı Şamil Mahmudbəyov tapşırıldı. Şamil Həbibbəyovlu Mahmudbəyov (1898-1946) atasının açdığı ilk rus-tatar məktəbində oxumuş, ali təhsilini Kiyev Politexnik İnstitutunda almış, 1919-cu ildə AK(b)P sıralarına daxil olmuşdu. Çevrilişdən sonra N.Nərimanovun şəxsi katibi, Şuşa İnkilab Komitəsinin sədri, Qarabağ və Zəngəzur Fövqəladə Komissiyasının sədri, Naxçıvan MSSR XKS-nin sədr müavini, daxili işlər komissarı, İK-nin sədri işləmişdi.

Ş.Mahmudbəyov respublikada kinematografiyanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, milli kino kadrlarının yetişdirilməsi sahəsində diqqətləyi işlər görür. Lakin ideoloji cəhətdən «səbatsız» sayılan, M.C.Bağirov və H.Sultanov tərəfindən daim təqib olunan Ş.Mahmudbəyov 1928-ci ildə AFKİ-nin yenidən qurulması bəhanəsilə vəzifəsindən uzaqlaşdırılıb, Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna tədris hissə müdiri təyin olunub, sonra Qırmızı Professorlar İnstitutunda təhsil almaq üçün Moskva, daha sonra isə Qorki şəhərinə, buradakı Marksizm-Leninizm İnstitutuna göndərilib. 1936-cı ildə burada həbs olunan Ş.Mahmudbəyov 10 il həbsxanada yatıb, 1946-cı il sentyabrın 27-də beyninə qan sızmasının vəfat edib. 1957-ci ildə SSRİ Ali Məhkəməsi Hərbi Kollegiyasının qərarı ilə ona bəraət verilib.

H.Terequlovdan miras qalmış çətinlikləri aradan qaldırmaq, qısa müddət ərzində idarənin fəaliyyətində dönüş yaratmaq üçün mövcud təşkilatı qurumun təkmilləşdirilməsi yönündə tədbirlər həyata keçirmək yükü onun çiyinlərinə düşdü. Ş.Mahmudbəyov ilk növbədə foto və kino sahələrinin kiçik qurumlarının birləşdirilməsi, işlərin yenidən qurulması və funksiyaların dəqiqləşdirilməsi problemlərini həll etdi. O, fotoqrafiya, kinematografiya, kino-teatrlar və kinoprokat müəssisələrinin dövlətin əlində cəmləndirilməsi, AFKİ-nin tərkibindəki müvafiq qurumların normal fəaliyyəti üçün şərait yaradılması məsələlərini ön plana çəkdi, bu bölmələrin rəhbərliyinə savadlı və işgüzar kadrların təyin olunması üçün geniş əlaqələrdən və nüfuzundan istifadə etdi.

AFKİ-nin yenidən qurulmasında ikinci mərhələ, həmin qurumların, o cümlədən, I Dövlət kino-fabrikinin maddi-texniki təchizatının yaxşılaşdırılması oldu. Ş.Mahmudbəyov yeni hakimiyyətin çətinlikləri ilə hesablaşmadan kino-fabrikin yeni binasının tikilməsinə, istehsalatın səviyyəsini qaldırmaq məqsədilə yeni avadanlıq və çəkiliş aparatlarının alınmasına maliyyə vəsaiti ayrılması üçün respublika rəhbərliyinə müraciət etdi. Onun Ə.Qarayevlə yaxın münasibəti qarşıya çıxan çətinliklərin aradan qaldırılmasına kömək edirdi. Görünür, bütün cəhdlərə baxmayaraq, kino-fabrikin aksiyalaşdırılması ilə bağlı qərar nəzərdə tutulanlar gerçəkləşmə bilmədi və bu da həmin qurumun tamamilə dövlət büdcəsinə keçirilməsinə səbəb oldu.

Ş.Mahmudbəyov davamlı təzyiqlərdən sonra 1926-cı ildə yeni kino-fabrikin tikintisi üçün hökumət orqanlarından vəsait ala bildi. C.Cabbarlının yazdığına görə, «...fabrikin inşasına 200 min manata qədər pul xərcləndi. Kino-fabrikin 78 işıq nöqtəsi, 10 şəkildən aparatı vardı. Fabrikin kinolaboratoriyasında yeni kopyaedici (surətçixaran – N.Ə.) aparat qurulmuşdu. Fabrikdə paltar, qrim və operator şöbələri olduğu kimi, mətbəə, fololaboratoriya, elektrik stansiyası və bu kimi yeniləri vardı» («İnkilab və mədəniyyət», 1930, № 4). Kinostudiyasının açılışı 1927-ci ildə «Gilan qızı» filminin istehsalatına buraxıldığı zaman oldu.

1926-cı il oktyabrın 1-nə qədər Azərbaycanda ayrı-ayrı təşkilatlar və icarədarların idarə etdiyi 70 kino nöqtəsi (qurğusu) vardı. 1930-cü ilin aprelində artıq onların sayı 250-yə çatmışdı və əksəriyyəti «Azərkinə» vasitəsilə təchiz olunurdu. Kino-klubların bir qismi AHİŞ-in Mədəni-maarif şöbəsi tərəfindən idarə edilirdi. 1926-cı ilin oktyabrından «Azərkinə» öz xüsusi film fondunu yaratmağa, bütün filmləri icarə ilə almağa başladı. Artıq 1930-cu ildə «Azərkinə»nin «260 proqramdan ibarət kino fondu vardı və bu proqramın 2004-ü bədii, 60-ı siyasi-maarif şəkli (39 nömrə kinoxronika bura daxil deyildi) idi ki, həmin şəkillərin 160-nu Şura kinosu

məhsulu təşkil edirdi. Tamaşaçıların sayı (məktəb və hərbi kino nöqtələrindən başqa) 18.500.000-ə çatmışdı. «Azərkinə» 4 ildə kinolaşdırma işlərinə və başqa maarif ehtiyaclarına 150 min manat xərcləmişdi. Bununla yanaşı, 20 sayyar kino aparatı işə salınmış və kooperativləri kino işlərinə cəlb etmək məqsədilə 28 kino şirkəti düzəldilmiş, kəndlərə xidmət üçün Azərıtifaq 60 xüsusi kino qazalağı (arabası) sifariş verilmiş, kollektiv təsərrüfatlarda sabit (stasionar) kinoturğuların yerləşdirilməsinə başlanmışdı».

Ş.Mahmudbəyov milli kadrların hazırlanmasına da böyük diqqət yetirir, AFKİ-nin nəzdindəki kino-studiyanın işinə lazımı şərait yaratmaq üçün bütün imkanlarından istifadə edirdi. Həmin studiyada ilk peşəkar kinematografçılar C.Cabbarlı, M.Mikayılov, A.Quliyev, R.Çobanzadə, Ə.Tahirov, R.Təhmasib, N.Həsənov, L.Təhmasib və başqaları təhsil alırdılar. Məşğələləri aparmaq üçün Moskvadan A.Ardatov, S.Troitski və Sladkopevtsev dəvət olunmuşdular. Studiyada 56 nəfər təhsil alırdı. 1925-ci ildən burada aktyor kadrlarının yetişdirilməsi üçün də tədbirlər görülməyə başladı. Ş.Mahmudbəyov eyni zamanda Azərbaycan qadın səhnə ustalarının kinoya cəlb olunması üçün yorulmadan fəaliyyət göstərirdi. Artıq 1925-ci ildən başlayaraq, aktrisalardan Əzizə Məmmədova, Sona Hacıyeva, İzzət Oruczadə, Mərziyə Davudova və başqaları filmlərdə çəkildilər.

Ş.Mahmudbəyov sənət adamları arasında böyük nüfuza malik idi. Yüksək savadına, gözəl insani keyfiyyətlərinə, qaynar təbiətinə görə onu sevirdi, şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşırdılar. Onun A.M.Şərifzadə, C.Cabbarlı, İ.Hidayətzadə və digər sənət adamlarıyla yaxın münasibətləri həmişə kinonun xeyrinə olurdu.

O, A.M.Şərifzadəni «Bismillah» filmi üçün çəkməyə, C.Cabbarlını ssenari yarıdırıcılığı ilə məşğul olmağa həvəsləndirmişdi. Ş.Mahmudbəyovun dəvətilə Moskva, Leningrad, Kiyev və Tbilisidən V.Pudovkin, N.Şengelaya, İ.Perestiani, M.Çiureli kimi, görkəmli kino adamları Bakıya gəlir, Azərbaycan kinematografçılarının yarıdırıcılığı köməyi göstərildilər.

Xüsusilə, V.Pudovkin həm film çəkmək, həm də milli kadrlar hazırlamaq işində yaxından iştirak edir, kino-fabrikin yarıdırıcı işçiləri üçün mühazirələr oxuyur, əməli işdə həmkarlarına yardım göstərirdi.

Ş.Mahmudbəyov bununla yanaşı, yerli kadrların püxtələşməsinə ciddi qayğı göstərirdi. O, tez-tez A.M.Şərifzadə, C.Cabbarlı, Q.Braginski, İ.Tartakovski və başqalarını öz evinə dəvət edir, qızgın müzakirələr aparılaraq, Azərbaycan kino sənətinin mühüm təşkilatı və yarıdırıcılıq məsələlərinin həllində bilik və bacarığını əsirgəməzdi. 1925-ci ildə Azərbaycan XKS-nin qərarı ilə AFKİ yenidən qurulandan, təsərrüfat hesablı «Azdövkino» təşkilatına çevrildəndən sonra Ş.Mahmudbəyovun qayğıları daha da artmışdı. O, idarənin qurumlarının gərilə işləməsi, istehsalat bazasının yaxşılaşdırılması üçün təxirəsalınmaz tədbirlər görür, Moskvadakı kino təşkilatları və respublika rəhbərlərilə bu sahədə diqqətin artırılması barədə danışıqlar aparırdı. Onun səyi nəticəsində respublikada ilk ictimai-siyasi kino qurumu olan «Kino-Qoruyak» müəssisəsinin o dövr üçün əla sayılan texniki bazasından birgə səmərəli istifadə edilirdi. Lakin bu təşkilatın uzun müddət müstəqil fəaliyyət göstərə bilməyəcəyini görən Ş.Mahmudbəyov «Kino-Qoruyak»-ın AFKİ ilə birləşdirilməsinə can atırdı. Bu proses isə 1927-ci ilin əvvəllərində baş verdi.

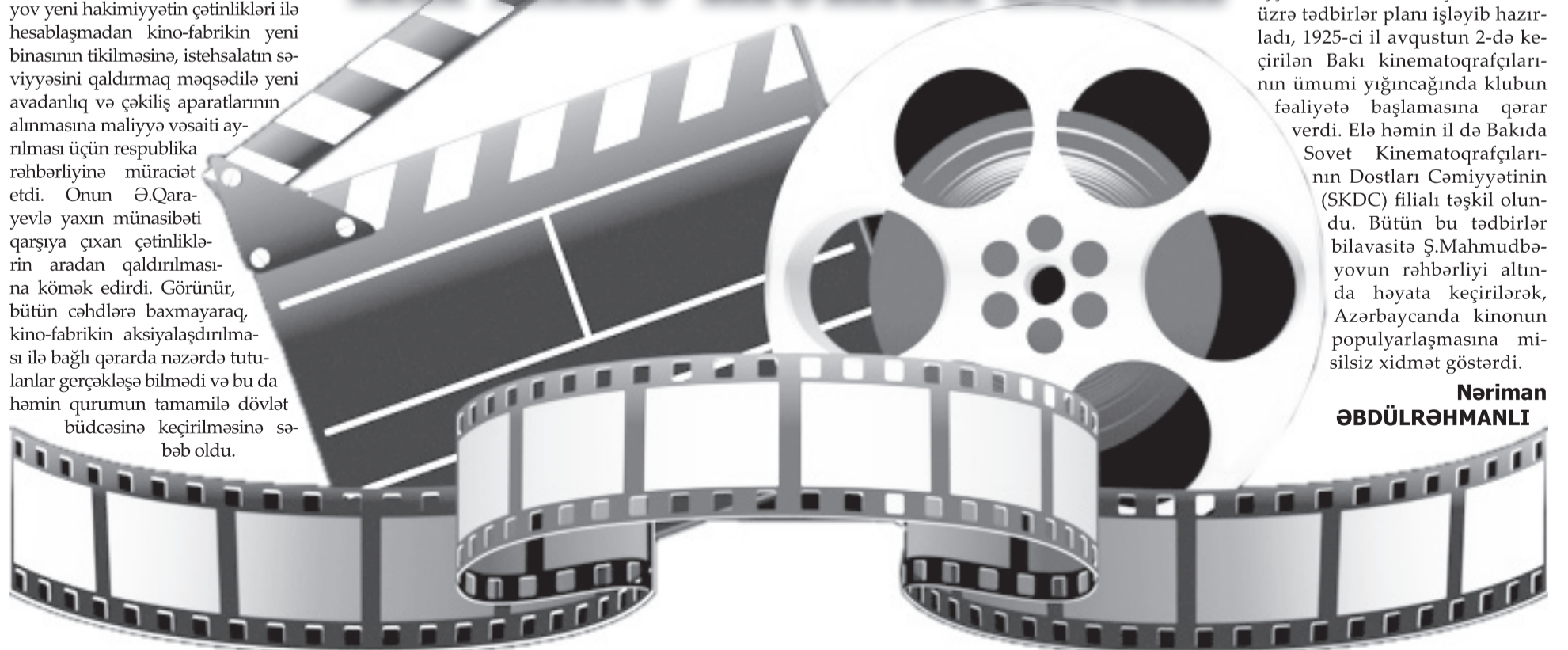
Ş.Mahmudbəyov respublikada kinorepertuar siyasətinə rəhbərlik etməyə də vaxt tapırdı. İstehsalat buraxılan filmlər bilavasitə onun nəzarəti altında çəkildirdi. O, qısa müddət ərzində kino istehsalında dönüş yaratmağa nail olmuşdu. Təkcə 1925-ci ildə 16, 1926-1928-ci illərdə isə 20-dən çox sənədli-xronikal film çəkilmiş, «Bismillah», «Müxtəlif sahillərdə», «Gilan qızı», «Vulkan üzərində ev» bədii filmləri lentə alınmışdı. O, 1926-cı ildə kino istehsalının qurulmasında dəyişiklik edilməsini, «Azdövkino» təşkilatının yaradılmasını həyata keçirdi. Növbəti illərdə «Azərkinə», «Azərdövkino» adlanan bu təşkilat istehsal bazasını möhkəmləndirəndən sonra öz repertuarını genişləndirdi. Bu dövrdə kinostudiyanın genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir, istehsalat bazasının yenidən qurulması filmlərin çəkilişlərilə paralel aparılırdı. Sahəsi 36x13 metr olan yeni kino pavilyonu 1927-ci ildə tikilib başa çatdırılmış, kino-fabrik yeni avadanlıqla təchiz olunmuşdu.

Ş.Mahmudbəyov xidmət göstərdiyi sistemin yetirməsi kimi rəhbərliyin siyasi-ideoloji xəttinə əməl etməklə yanaşı, ekranda milli xüsusiyyətlərin aydın nəzərə çarpmasına da çalışırdı. Onun cəhdlərindən sonra 1926-cı ildən istehsal olunan filmlərdə türkcə yazılar (titrlər) tətbiq edilməyə başlamışdı. Artıq 1930-cu ildə «Azərkinə»-nin istehsal etdiyi filmlərin 95 faizi türkcə titrlərlə təchiz olunmuşdu.

Film istehsalı və nümayişi ilə yanaşı, kinonun təbliği də qarşıda duran başlıca vəzifələrdən idi. Bu sahədə görülən işlər «yuxarıdan-aşağıya» prinsipilə həyata keçirilirdi. Bir qədər sonra Moskvada yaradılmış İnkilabi Konekatografçılar Assosiasiyasının Bakıda oxşarının yaradılması məqsədilə 1925-ci il martın 25-də şəhər kino işçilərinin və kino həvəskarlarının yığıncağı keçirildi. Yığıncaqda sovet kinematografiyasının vəzifələri və vəzifələri müzakirə olundu, Moskva qurumunun proqramı əsasında Azərbaycan İnkilabi Kinematografçılar Assosiasiyasının (Az.İKA) yaradılmasının zəruriliyi qeyd edildi. Burada formalaşdırılan müvəqqəti təşkilat bürosu Kino İşçiləri Klubunun yaradılması üzrə tədbirlər planı işləyib hazırlandı, 1925-ci il avqustun 2-də keçirilən Bakı kinematografçıları ümumi yığıncağında klubun fəaliyyətə başlamasına qərar verdi. Elə həmin il də Bakıda Sovet Kinematografçıları Dostları Cəmiyyətinin (SKDC) filialı təşkil olundu. Bütün bu tədbirlər bilavasitə Ş.Mahmudbəyovun rəhbərliyi altında həyata keçirilərkən, Azərbaycanda kinonun populyarlaşmasına misilsiz xidmət göstərdi.

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Şamil Mahmudbəyov - ilk kino məmurumuz

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən daha yarısan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərmişin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belə də yazarlarımızın tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, dəyərləli ədəbi nümunələrdən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Beləliklə, Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış şairi Şahmar Əkbərzadənin şeirləri ilə missiyamızı davam etdiririk.

Salam de!

Cavad Heyəti yola salarkən...

*Yer üzündə həsrət, möhnət sarıdan
Bizdən varlı yaratmayıb yarıdan!
İnci axır gözümdən anbaan,
Daş-qaşına daş-qaşından salam de!*

*Mən əvəzdən Savalanı soraqla,
Nərgizini, lələsini qucaqla,
Təbrizdə Ərk qalasını qucaqla,
Əlincəmin duruşundan salam de!*

*Duz çevirdim Varlığının sözüne,
Tamarziyam, qardaş, özüm özümə,
Bəxtiyardan Şəhriyarın gözüne,
Baxışına baxışından salam de!*

*Xalılarda köz-köz olub odumuz,
İlmə-ilmə geri dönür adımız.
Naxışlara dil öyrədir Xudumuz,
Naxışına naxışından salam de!*

*Gözləyirik müjdəsini hər ilin,
Biz tərəfə köçəcəkmiz bir gəlin?
Araz üstə boyun bükən gözəlin
Göz yaşına göz yaşından salam de!*

*Ayrılığın üzüyünə qaş bizik,
Bəxtimizə boran bizik, qış bizik,
Dözümlükdə qaya bizik, daş bizik,
Dağ-daşına dağ-daşından salam de!*

*Utandırmaq hər baxanda yaşına,
Bir alınmaz qala çıxıb qarşıma,
Çatan kimi Səhəndin başdaşına,
Yonulmamış başdaşından salam de!*

*Aslandüzün sağ-soluna bir də bax!
Öz əlinlə öz bəxtinə xına yax!
Taleyi yox, özümüzü qarşıyaq
Qarşıma qarşımdan salam de!*

*Heyif, qardaş, bu görüşün ömrü az,
Bu arzumu yaddaşına yaxşı yaz!
Domruluma Həcər olsun Saniaz,
Alqışına alqışından salam de!*

Ayırar bu dünya bizi nə vaxtsa

Təzə nağara

*Sitəm görəcəksən ulduzlar sən,
Bir azdan başına od ələncək.
Dodaqlar öpəcəm qara zurnanı,
Səninsə sifətin sillələncək.*

*Hələ təpər topla, dözüüm yığ hələ,
Qanları coşdurub qaynatmalısən.
Üzüne çırpılan sillələr ilə
Toya gələnləri oynatmalısən.*

*Bir azdan üstünə düşəcəm əllər,
Səni nağaraçı yesir edəcəm.
Ağrıdan həzz alıb süzən gözəllər
Fəryadın üstündə yallı gedəcəm.*

*Bu alın yazımdı, nə küs, nə inci,
Çırtma çatlayacaq qaşında sənin.
Dərdə bax, hamının toyu, sevinci
Qapaza dönəcəm başında sənin.*

*Alın yazısından qaçmayıb heç kim,
Sitəmə sinə gər, qəmə qələm çək!
Yediğin sillələr, qorxma, əzizim,
Şəninə əskiklik gətirməyəcəm.*

*Qoşa şapalağa dözəcəm dərin,
Nalən musiqiyə dönəcəm hökmən,
Qəm yemə, nağara, döyülənlərin
Bütün yer üzündə xoşbəxti sənən.*

*Bəxtəvər başına, sillələ, nə qəm,
Sillələr ömrünə nur ələyəcəm.
Dərd mənim dərdimdir, sabah bilmirəm
Kimlər taleyimi sillələyəcəm!*

Səni

*Arzumun yoluna çıxan həyatsən,
Dönməyəm köksümdə tonqal da çatsən...
Bilsəm ki, yandırır-yaxan bir odsan
Yenə gözüüm üstə qoyaram səni.*

*Gülüm, könliüm hara, şikayət hara?
Sevinər çəkdiyim çarpaz dağlara
Gündə baxışından alsam min yara
Xeyirxah mələyim sayaram səni.*

*Ölüncə yanında əsir qalaram
Verdiyən əzaba layla çalaram,
Vaxt gələr çevrilib torpaq olaram
Gəlsən, hənirtindən duyaram səni.*

Ölü torpaqlara məzar qazılırmı

*Allah, bu torpağın kəsilib başı,
Quran oxumağa mollası yoxdur!
Kəfən axtarmağa qohum-qardaşı,
Şivən qoparmağa anası yoxdur!*

*Ana torpaq dedik axı ona biz.
Yığışın, ay ellər, anamız ölüb!
Bizə öz qoynunda yer verənimiz,
Ruzular yetirən dünyamız ölüb!*

*Yerlərə, göylərə sığmaz bu günah,
Qatil özümüzü, müsibətə bax!
Öləni torpağa gömərlər, Allah,
Bəs ölmüş torpağı harda basdırmaq?*

Ayırar bu dünya bizi nə vaxtsa

*Burax inadını, ay ömrüm, günüm
Çəkilər göylərə harayım, ünüm.
Dolaşar qəfildən ömür dünyüüm,
Ayırar bu dünya bizi nə vaxtsa.*

*Dağlayar qəlbini, dağlayar dağ-dağ,
Sənəmdə əcəlin çatdığı ocaq.
Tüstüsü gözünü yandırır, ancaq,
Üşüdə qəlbini közü nə vaxtsa.*

*Ha səslən, dağılmaz əbədi yuxum,
Burnunun ucunu göynəddər qoxum.
Çarpaz dağlar çəkər sənə yoxluğum,
Çiləyər yarana duzu nə vaxtsa.*

*Düşər xatirələr yadıma bir-bir,
Yanarsan günlərin oduna bir-bir.
Əsər əsim-əsim, titrəyər tir-tir,
Sınır qürurunun dizi nə vaxtsa.*

*Bəxtin gözlənilməz günlə rastlaşar,
Odun da, közün də Şahmarsızlaşar,
Dadın da, duzun da Şahmarsızlaşar,
Ayırar bu dünya bizi nə vaxtsa.*

Can, ay Şahmar!

*Laçınların qarğalanır,
Qarğaların qırğılanır,
Nəyin varsa, yağmalanır,
Bu nə gündür, can, ay Şahmar!*

*Ormanların, oylağın yox,
Yaylamağa yaylağın yox,
Daha İsa bulağın yox,
Di həsrətdən don, ay Şahmar!*

*Göycən, Dəlidağın hamı?
Xanbağı tək bağın hamı?
Küllü-Qarabağın hamı?
Tutub səni qan, ay Şahmar!*

*Qırxqız dərdin dənizləşir,
Gəlin qayan kənizləşir,
Ta Şuşan da Təbrizləşir,
Döy başına, yan, ay Şahmar!*

*Bəbəklərdə yaş qalmayıb,
Ağıl gedib, huş qalmayıb,
Başımıza daş qalmayıb,
Səni daşa dön, ay Şahmar!*

Əlvida

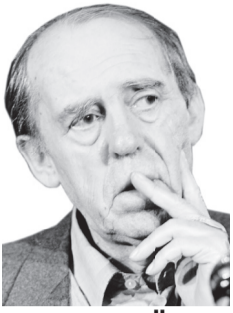
*Çatdı halallaşmaq vaxtı, a yerlər.
Yamaclar, əlvida, yollar, əlvida!
Hər yarpaq mehriban bir ələ bənzər,
Mənə əl eyləyən əllər, əlvida!*

*Dərdimi heç kimə açə bilmədim,
Hicranın əlindən qaça bilmədim,
Zülmün sədlərini keçə bilmədim,
Çəmənələr, əlvida, çöllər, əlvida!*

*Bir ocağın odu-közü olmadım,
Saza dönüb "Yanıq Kərəm" çalmadım,
Toza dönüb qoynunuzda qalmadım,
Cığırlar, əlvida, yollar, əlvida.*

*Kükürəyə-kükürəyə qabarmadınız,
Həsrətin bəndini qoparmadınız,
Yuyub dərdlərimi aparmadınız,
Yağışlar, əlvida, sellər, əlvida!*

*Hələ bu dünyada qalmaq payım var,
Bəxtimin üzünə gülmək payım var,
Azadlıq yolunda ölmək payım var,
Obalar, əlvida, ellər, əlvida!*

Henrix BOLL
(Almaniya)

Limanda dayanıb qağayıla tamaşa edirdim. Üzümə çökmüş kədər ətrafda dolaşan polisın nəzərindən qaçmadı. Bütün diqqətim yemək tapmaq üçün ümitsizcəsinə sulara baş vuran quşlarda idi. Boş liman... Yaşla çalan, çat-çat olmuş dəriyə bənəyə, çirkən, yağdan sanki ağırlaşmış dənizdə heç bir gəmi gözə dəymirdi. Paslanmış yük kranları, uçur-sökük anbar binaları, hətta Kainin ətrafındakı zibillikdə eşələnən siçanlar belə görünmürdü. İllərdir ətraf mühitlə əlaqəm kəsilmişdi. Sakitlik idi.

Nəzərimi fırtınanı öncədən hiss edən qorxaq qaranquş kimi suyun səthinə daha yaxın ucan bir qağayının qanadları cəlb etdi. Hərdən o da cəsarətini toplayıb yuxarıya qalxır, ac yolyoldaşı ilə qanad-qanada uçurdu. Əgər məndən nə istədiyimi soruşsaydılar, düşünmədən qağayıları doyurmaq üçün çörək istəyirdim. Atdığım çörək tikələrini göydə qapmağa çalışan bu quşların təlaşına son qoyub, onların dolaşdığı yollarını nizama salar, uçuşlarını bir düz xətt üzrə yönləndirirdim.

Amma elə özüm də o quşlar qədər yorğun və ac idim. Kəfsiz olduğuma baxmayaraq, əllərim cibimdə dayanıb qağayıları seyr etməkdən ləzzət alırdım. Qəfildən, kimsə əlini çiynimə toxundurdu. Çiynimdən basaraq: "Mənimlə gəlin!" - dedi. Ancaq mən ona tərəf baxmadan, əlini çiynimdən itələyib, sakitcə: "Onlar dəli olublar," - dedim.

- Vətəndaş, sizə xəbərdarlıq edirəm! - deyəndə, mən də ona: - Cənab - deyərək, cavab verdim.

O da qəzəbli şəkildə - Burada cənab-filan yoxdu, hamımız vətəndaş! - deyib, yanımda dayandı. Diqqətlə üzümə baxdığına görə, mən də xoşbəxt baxışlarımı onun əmrə müntəzir gözlərinə tərəf çevirmək məcburiyyətində qaldım.

Baxışları, sanki illərdir ancaq vəzifəsinə müticəsinə yerinə yetirən öküzün gözləri kimi qəzəbli idi.

- Nə səbəbə görə... - deyərək maraqlanmaq istəyirdim ki, sözümlü kəsim dedi:

- Kifayət qədər səbəb var, biri elə sizin qəmgin üzünüzdü.

Mən güldüm.

- Gülməyin.

O qəzəbləndi.

Ətrafda həbs edə biləcəyi bir fahişə, oğru, sərxoş dənizçi olmadığına görə, canının sıxıldığını düşündüm. Amma o, doğrudan da məni həbs etmək istəyirdi.

- Mənimlə gəlin!.. - əmr etdi. Artıq nə qədər ciddi olduğunu anlayıb, sakitcə soruşdum:

- Nəyə görə?

Elə o an əllərimi qandallayanda anladım ki, yanılmışam.

Son dəfə üzümü havada süzən qağayılar çevirib, göy səmaya baxdım. Özümü suya atmaq istədim. Mənim üçün o çirkli suda ölmək, hansısa bir serjantın əlində boğularaq ölməkdən, ya da həbsxanaya atılmaqdan yaxşı idi. Amma polis məni özünə tərəf elə çəkdi ki, əlində yaxa qurtara bilmədim.

- Axı nəyə görə? - bir də soruşdum.

- Qanuna görə, siz xoşbəxt olmalısınız! - dedi.

- Mən xoşbəxtəm də, - deyərək çığırdım.

- Sizin o qəmgin üzünüzdü... - deyib başını yellədi.

- Bu qanun təzə çıxıb bəyəm? - soruşdum.

- Qanun artıq 36 saatdır ki, qəbul edilib və siz çox yaxşı bilirsiniz ki, hər bir qanun elan olunduqdan 24 saat sonra qüvvəyə minir, - deyərək cavab verdi.

- Amma mən bu qanunu eşitməmişəm.

- Verilən cəzaya qarşı özünüzdü müdafiə hüququnuz yoxdu. Bu qanun dünən gecə radiogücləndiricilərlə səsləndirilib, bütün qəzetlərdə nəşr olunub, hətta mətbuatdan və radiodan xəbəri olmayanlar üçün vərəqələrdə çap olunaraq, imperatorluğun bütün küçələrində elan lövhələrinə vurulub, - deyərək, kinayə ilə üzümə baxdı. Sonra da:

- Maraqlıdır, siz son 24 saatı harada keçirmisiniz? - deyib məni kobudcasına özünə tərəf çəkdi.

Həmin anda məndən gələn qurtulandan ac olduğunu, əynimdə palto olmadığından canıma üşütmə düşdüyünü hiss etdim. Üst-başım çirkli,

üz-gözüm tükü və səliqəsiz idi. Təzə qanuna görə isə ölkənin hər bir vətəndaşı təmiz, səliqəli geyinməli, kefikök və damağıncağ olmalı idi.

O məni sərt bir hərəkətlə qabağına saldı. Polis məntəqəsi yaxınlıqda idi. Gəncliyimin keçdiyi küçələrlə addımlayanda - əslində, sahilə gəzib-dolaşandan sonra buralara baş çəkmək istəyirdim - ürəyimdə qərribə bir ağırlıq hiss etdim; bilirdim ki, oradan çıxıb bilməydim üçün yenə bir səbəb tapılacaq.

Təkcə səma və hava gəncliyimdəki kimi idi, dəyişməmişdi. Başqa heç nə əvvəlki çağları xatırlatmırdı. O vaxtlar kol-kos, ot basmış yolları, indi, həftənin bazar ertəsi, çərşənbə və şənbə günləri keçirilən əsgər nümayişləri üçün təmizləyib sahmana salmışdılar. Barların qarşısında içki reklamlarının əvəzinə imperatorluğun bayrağının rəngləri ilə bəzədilmiş pivə bardaqları asılmışdı. Fahişəxanalarda belə, imperatorluğun rənglərini görmək olurdu. Dövlətin siyahısında adı keçən, çərşənbə pivəsindən dada bilənlərin isə sevinci yerə-göyə sığmırdı.

Ətrafda bayram əhvali-ruhiyyəsi hiss olunurdu. Tələsən, vəzifələrini yerinə yetirən simalar qarşımıza çıxan insanlar yanındakı polisi görən kimi üzlərində ilıq təbəssümü yaradırdılar. Mağazalardan çıxan qadınlar da, çöhrələrində tələb olunan məmnuniyyət ifadəsi yaratmağa cəhd edirdilər. Vəzifəsi hər gün dövlət işçilərinə yemək hazırlamaq olan ev qadınları da nəşli görünürdü. Amma bu insanların heç birinin yolları bizimlə kəşimirdi. Küçələrin adı həyatı, bizim ora ayağı-mız dəyən andan sanki sönürdü. Bizi görənlər üzrləndəki süni təbəssümü gizlədərək, hər hansı bir mağazaya girməyə, ya da ilk döngədə gözdən itməyə tələsirdilər. Bəziləri isə hətta qarının arxasında gizlənib bizim kəçib getməyimizi gözləyirdi.

Onlardan fərqli olaraq, qarşımıza yaşlı bir kişi çıxdı. Yaxasındakı nişandan anladım ki, müəllimdir. Yolunu dəyişdirərək bilmədiyindən, məcburən polisə salam verdi, məni də sanki bir xainəmiş kimi süzüb, üzümə üç dəfə tüpürdü. Məqsədinə çatdı, borcunu da yerinə yetirmiş sandı. Tüpürçəyi özü qədər yaşlı deyildi. Hava çox isti olduğundan boğazı qurumuşdu deyərək, üzümə bir-iki damcı düşdü. Qaydalar qarşı çıxaraq üzümü silməyə çalışdım. Bunu görən polis onurğamın tam ortasına yumruqla vurub sakitcə dedi:

- Birinci səviyyə! - Qeyd edim ki, bu, polis tərəfindən tətbiq edilən ən yüngül cəza formasıdır.

Müəllim bizdən uzaqlaşdı. Fahişəxananın yanından keçəndə şişman, sarışın bir qadın minnətdarlıqla üzümə gülüb, məna öptüş yollandı. O sırada polis, sanki heç bir şey olmayıb kimi davranmağa çalışdı. Bu qadınlar dövlət məmurlarını məmnun etdiklərinə görə azad buraxılırdılar. Ancaq sırası vətəndaşlar üçün bu, çox ciddi cəza ilə nəticələnmə bilirdi. Bir gün öncə şəhərin mərkəzindəki bir ayaqyoluna girəndə yerə atılan jurnaldan təsadüfən oxumuşdum ki, filosof Dr.Dr.Dr. Blayqot da bunu liberalizmin əlamətlərindən biri kimi qiymətləndirib.

Şöbəyə çatmışdıq ki, siqnal səsləri eşidildi. Bu, o demək idi ki, iş vaxtı bitmək üzrədir. İş saatının bitməsinə on dəqiqə qalmış verilən bu siqnal səsi eşidilən kimi, dövlət başçısının əmrinə əsasən, hamı üst-başlarını səliqəyə salaraq, işlərinin ağır olmasına rəğmən, üzrlərində təbəssüm ifadəsi ilə küçələrə çıxmalıydı. Düşündüm ki, onlar da bayaq gördüyüm yaşlı müəllim kimi, yanındakı polisi məmnun etmək üçün əmrə boyun əyməyən si-fətimə tüpürə bilirdilər.

Artıq polis məntəqəsinə çatmışdıq. Girişdə iki gözətçi dayanmışdı. Orada geniş istifadə edilən fiziki güc tadbiri məna qarşı da tətbiq olundu: silahın qundağı ilə yanağıma, lüləsi ilə isə körpücük sümüyümə ilişdirildilər. Bir sayılı dövlət qanununun ön sözündə yazıldığına görə, "Polis işçisi həbs etdiyi şəxsə qarşı zor işlədə bilər. Müttəhimini ilk yaxalayan isə, onsuz da sorğunun gedişində ona qarşı fiziki güc tətbiq edir". Qanunda isə deyilir ki: "Hər bir polis istədiyi şəxsi cəzalandıra bilər, hətta onu, etdiyi səhvə görə mütləq cəzalandırmalıdır. Vətəndaşa qarşı müxtəlif cəza növlərindən istifadə edilə bilər".

Böyük pəncərələri olan uzun dəhlizdən keçdik. Sonra üzümüzə bir qapı açıldı. Gözətçilər bizim gələcəyimizi içəri xəbər vermişdilər.

Məni, demək olar, boş bir otağa saldılar. Otaqda üstündə telefon olan bir masa və iki stuldan başqa heç nə yox idi. Mən otağın mərkəzində oturdum. Polis də dəbilqəsini çıxarıb, mənimlə üzbəüz oturdu.

Otağa səssizlik çökdü. Pisi də o idi ki, onlar həmişə belə edirdilər. Bərk yorulmuş və acmışdım.

İçimdəki xoşbəxtliyin son izləri də yavaş-yavaş yox olurdu. Anladım ki, uduzmuşam.

Bu səssizlikdən bir neçə saniyə sonra otağa qəhvəyi rəngli formada hündürboylu bölmə rəisi girdi. Gəlib düz qarşımda oturdu, üzümə baxıb dedi:

- Sənətiniz?

- Adi vətəndaş.

- Doğum tarixiniz?

- 1.1. bir, - deyərək cavab verdim.

- Ən son məşğuliyyətiniz?

- Məhbus.

İkisi də təccüblə bir-birinə baxdı.

- Nə zaman və harada azad olundunuz?

- Dünən, Ev 12, hücrə 13.

- Azad edilib hara göndərdiniz?

- Paytaxta.

- Arayışınız hanı?

Cibimdən buraxılış kağızını çıxarıb ona uzatdım. Vərəqi alıb haqqında qeydlər apardığı yaşıl kartın üzünə yapışdırdı.

- O zaman hansı cinayətə görə tutulmuşdunuz? - soruşdu.

- Üzümədəki xoşbəxtlik ifadəsinə görə, - deyərək cavab verdim.

Yenə də ikisi bir-birinə baxdı.

- İzah edin, - dedi.

- Başçımızın ölümünü hamının kədərli olması əmrini verəndə, mənim xoşbəxt üzümün polisə gözümdən qaçmamışdı.

- Cəza müddətiniz?

- Beş il.

- Davranışınız?

- Pis.

- Səbəbi?

- Pis işçi olmağım.

- Tamamdır, - deyib, bölmə rəisi yerindən qalxaraq məna tərəf gəldi. Yumruğu ilə ağzının üstündən elə şillə vurdu ki, qabaq dişim sındı. Yəqin, bu, yenidən cəzalı olduğumun göstəricisi idi. O, otaqdan çıxdıqdan sonra içəri tünd-qəhvəyi formalı cavan bir oğlan girdi. Müstəntiq idi.

O da məni döydü. Bu azmış kimi, məni otağa gətirən polis də qanunda nəzərdə tutulan bütün fiziki tədbirləri üzərində tətbiq elədi.

Qəmgin üzümə görə məna on il həbs cəzası kəsildilər - bundan əvvəl xoşbəxt üzümə görə aldığım beşillik cəza kimi.

Məndən olsa, azadlığımın kəsildikləri 15 ilin əvəzinə, elə cəzalı üzümü birdəfəlik kəsib atardım.

**Orijinaldan tərcümə edən:
Nərgiz GƏRAYLI,
Avstriya, İnsbruk şəhəri**

(Hekayə)
Mənim qəmgin üzüm

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyük zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalara ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözülməyə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə, həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Köpək balıqları harada yaşayır?

Köpək balıqlarının 15-dən artıq növü var və cəmi bir növündən başqa hamısı dəniz suyunda yaşayır. Mərkəzi Amerikada Nikaragua adlanan bir göl var – şirin suda yaşayan köpək balığı orada olur. Köpək balıqları müəyyən bir yerdə yaşamır, yem axtarışlarında yüzlərlə mil uzaqlara gedirlər. İri köpək balıqlarının əksəriyyətini, əsasən açıq dənizdə, suyun səthinə yaxın yerlərdə görmək olur. Amma onların eləsi də var ki, okeanın dibinə yaxın dərinliklərdə dolaşır. Daha xırda köpək balıqları isə adətən sahilə yaxın yerlərdə olur. Onlara isti və mülayim iqlimli dənizlərin çoxunda rast gəlmək mümkündür.

Çoxları köpək balıqlarını son dərəcə təhlükəli heyvan sayır. Amma əslində, təhlükəli köpək balıqları da var, tam təhlükəsizləri də. Məsələn, çox vaxt gəmilərin dalınca düşüb müşayiət edən köpək balıqları təhlükəsiz "zibilçilər"dir. Onlar gəmilərdən suya atılan qida qalıqlarını tutub yeyir. Bu köpək balıqlarından hətta ən xırda balıqlar belə qorxmur. Bəzi çox nəhəng köpək balıqları da elə "zibilçi" qədər təhlükəsizdir. Təbii ki, əgər onun üstünə hücum çəkməsələr. Belə köpək balıqlarından biri də balınadır. Onu Aralıq dənizində, Sakit okeanda və Qərbi dənizinin

Florida sahillərində görmək olur. Bu balığın uzunluğu hərdən 11 metrə, çəkisi 11 tona çatır.

Nəhəng köpək balığı da "təhlükəsiz"lərdən sayılır. O, Şimali Atlantikanın ən iri balığıdır və uzunluğu 13 metrədən artıq olur. Bu balıq belini suyun üzünə çıxaraq özünü günə verməyi xoşlayır. Amma bu ailədən olan balıqların ən dəhşətli nəhəng ağ köpək balığıdır. Uzunluğu 12 metrə çatan bu nəhəng, insanlara çox tez-tez hücum edir.

İstridiyyələr mirvarini necə düzəldir?

Təxminən 4000 il əvvəl bir çinli balıqçı fikirləşir ki, yaqın istridiyyə yəsə, onun aclıq hissi azalar. O bir neçə çanağı açır və yaqın, Yer üzündə mirvarini gören ilk insan olur. Mirvari də sədəflə eyni materialdandır. Sədəf istridiyyənin çanağını içəri tərəfdən örtən təbəqədir. İstridiyyənin bədəni çox zərifdir və heyvan özünü qorumaq üçün həmin sədəf örtüyünü düzəldir ki, bədəni hamar, sürüşkən səth üzərində qalsın. Çanağın içinə bu zərif heyvanı qıvcıqlandıran nəşə, məsələn, qum dənəciyi düşəndə istridiyyə onun üzərini qat-qat sədəflə örtür və bu qum dənəciyi axırda mirvariyyə çevrilir. Bu proses təbii yolla baş verəndə, mirvarinin ideal forması olur.

İstridiyyələr necə doğulur?

Əgər siz çanağı açılmış istridiyyəyə baxsanız, o, sizə müəyyən bir forması olmayan canlı kimi görünəcək. Amma əslində bu, ağzı, qəlsəmələri, mədəsi, qara ciyəri, bağırsaqları və ürəyi olan mürəkkəb bir orqanizmdir. İstridiyyələrin yüzdən artıq növü var. Onlar formasına, ölçüsünə, davranışına və dadına görə fərqlənir. İstridiyyələr bir qayda olaraq, çox məhsuldar canlılardır. Onların bəzi növləri bir mövsümdə beş-altı dəfə kürü t ö k ü r .

Qalxanbalığı nədir?

Qalxanbalığının, başqa adla desək, kambalanın bütün növləri qiymətli qida sayılır. Avropa paltusunu isə, ümumiyyətlə, balıqların ən ləzzətli hesab edirlər. Kambala ailəsinin ən iri nümayəndəsi ağ paltusdur. Bu balığın qara ciyərində A vitamini ilə zəngin olan piyin, balığın ətində isə D vitamininin olduğunu bilən kimi, paltusu məxsusi ovlamağa başladılar və məhz bu balığın ovlanması üçün xüsusi gəmilər düzəldildi.

Lakin kambala ailəsindən olan, ovluq əhəmiyyətə malik əsas balıq elə Avropa sahillərindəki qalxanbalığının özüdür. Bu balığın qırmızı xalları olan növü də var. Kambala qrupundan olan 500-dən artıq balıq növünün arasında böyük fletanların, adi paltusların, yastı balığın, əyriağzın adlarını çəkmək olur. Onların hamısının fətirəbənzər yastı bədəni olur və bu balıqlar suyun dibində uzana, bir böyrü üstündə üzə bilirlər. Bu zaman onların gözləri bədənlərinin digər böyründə, yuxarı baxan tərəfində olur.

Bir zamanlar kambala ailəsindən olan balıqlar da bütün balıqlar kimi normal üzürdülər, amma bunun nəticəsin-

Hər suala

Lakin insan istridiyyələri mirvari düzəltməyə məcbur etməyin yollarını tapıb. Heyvanın bədəninin xarici örtüyü ilə çanağın iç örtüyü arasında ya qum dənəciyi, ya da xırdaca bir sədəf parçası qoyurlar. İki-üç ildən sonra, bu çanaqları sudan çıxarıb açanda içində mirvari olur. Bu mirvariyyə süni mirvari deyirlər və onun forması, adətən çox ideal olmur.

Yaponiyada artıq ideal formalı mirvarilər düzəltməyi də öyrəniblər. Onlar qıvcıqlandıran şeyi birbaşa istridiyyənin bədəninə daxil edirlər, yəni, əslində böyük dəqiqlik və ehtiyat tələb edən cərrahiyyə əməliyyatı aparırlar, çünki bu işi elə görmək lazımdır ki, istridiyyə sağ qalsın.

İndiyə kimi tapılan mirvarilərin ən irisinin uzunluğu 10, eni 5 santimetr olub. Təbii mirvari həddən artıq baha olduğundan, çoxları bəzək əşyası kimi, süni mirvarilərdən istifadə edirlər.

Fransızlar da çox gözəl süni mirvarilər düzəldirlər. Bunun üçün onlar içiboş şüşə muncuğu bəzi balıq növlərinin parlaq pullarından aldıkları maddə ilə örtür, sonra da muncuğun içini ərimiş mumla doldururlar.

Dişi istridiyyə birdəfəyə təxminən yarım milyard kürü qoyur. Xoşbəxtlikdən, onların bir faizdən də azı hissəsi yaşayıb böyüyə bilir, yoxsa bütün dünya okeanında istridiyyə əlindən tərənmək mümkün olmazdı.

Körpə istridiyyə kürüdən çıxandan cəmi bir neçə saat sonra artıq üzə bilir. O, yetkin istridiyyəyə qəti bənzəmir. Bala istridiyyə formaca qıraqlarında kirpik kimi xırdaca tükləri olan balaca pulqabına bənzəyir. Bu tükcüklər zamanı çatanda tökülür və təxminən bir il ərzində balanın eni 3 santimetrə çatır. Amma o vaxtdək, istridiyyə bir neçə həftəlik olanda, su altında daşa-qayaya yapışır və bir-iki aya xırda pul boyda olur.

İstridiyyənin əsas problemi sağ qalmaqdır, çünki düşmənin sayı-hesabı yoxdur. Onları həm yekə istridiyyələr, həm də balıqlar yeyir. Hətta kifayət qədər iri istridiyyələr də qayalara yapışanda cürbəcür molyuskların hücumuna məruz qalırlar. Bu molyusklar onların çanağında xırda deşiklər açır, heyvanın ətinə ordan çıxarıb yeyirlər.

də düşmənlərinin asan qurbanlarına çevrilirdilər. Bax, elə buna görə də, canlarını qurtarmaq üçün yanakı üzümə, yanakı uzanmağa başladılar və min illərdən sonra bütün kambalakimilər bu cəhətdən bir-birinə bənzədilər.

Amma daha bir problem vardı. Yanakı uzanmaq o demək idi ki, heyvanın gözüünün biri daim palçıqın içində olacaq, ağzı isə qidana rahat qəbul etməyə imkan verməyəcək. Ona görə də uzun minilliklər ərzində bu balıqların bir gözü o birisinin yanına keçdi. İndi kambalanın görkəmi tam ağlaşıqmadır. Ən maraqlısı isə budur ki, hər bir kambala balığı bu gün də həmin təkamül prosesini yaşayır. Balıqlar dünyaya gələndə, onların gözü bütün balıqların kimi olur, amma sonradan gözlərdən biri yerini dəyişib başın bir tərəfindən digərinə keçir.

İlbizlər necə yeriir?

Yaqın, ilbiz görmüsünüz. Yerdə yavaş-yavaş gedir. Ayaq-zad görünmür, amma gedir. Bunu necə elədiyini də anlamaq olmur – ayaqsız da yerimək olar?..

Məsələ bundadır ki, ilbizin bədəninin bütün aşağı hissəsi elə "ayaqdır"! Bu ayağın yastı, hamar səthi var, əzələləri isə ilbizə imkan verir ki, yerlə sürüşsün. Daha yaxşı sürüşməsi üçün onun ayağında xırdaca vəzilər var ki, onlardan selikli bir maye ifraz olunur və ilbiz nəm səthin üzərində dalğavari hərəkətlərlə, sözün əsl mənasında sürüşür. Onun bu ayağı çox maraqlıdır – ilbizə imkan verir ki, heç bir zədə almada ən iti ülgücün üzəriylə belə hərəkət edə bilsin!

İlbiz bir çox cəhətlərinə görə həqiqətən maraqlı varlıqdır. Məsələn, ilbiz heç vaxt yolunu azmaz. İnstinkti onu hansı məsafədən olursa olsun, mütləq gətirib yuvasına çıxaracaq. Özü də cəmi 15 qram çəkisi olmasına baxmayaraq, arxasınca yarım kiloqramlıq yükü çəkə bilər. İlbizlər, adətən iki növ olur: çanaqlı və çanaqsız. Çanağın içində yaşayan ilbizin həmin çanağın bütün ayrılıklarına sıx oturan bədəni olur, güclü əzələləri isə təhlükə anında ona imkan verir ki, çanağın içində tam gizlənsin. İlbiz gizlənmə kimi, çanağın deşiyini elə çanağın özünün sonunda yerləşən, buynuz qişasından olan disklə bağlayır. İlbizlər ya quruda, ya da şirin suda yaşayırlar.

İlbizin dili yeyəni xatırladır. Onun üzərində yüzlərlə xırdca diş var və heyvan, yemi onunla parçalayıb üyüdür.

Lamantin nədir?

Lamantin balaca balınaya bənzəyir və balıqlara deyil, məməlilərə aiddir. Amerika lamantini Floridanın, Meksikanın, Mərkəzi Amerikanın çaylarında yaşayır. Onların uzunluğu 2,5-4 metr olur. Bədənlərinin quruluşuna görə lamantin bir az balığı xatırladır, amma quyruğu balıqlarınkına bənzəmir. Lamantinin quyruğu enli, çanağabənzər, kənarları girdələnmiş quruluşa malikdir. Onun qalın, tüksüz dərisi, üst dodağında "biğləri" var.

Lamantinlər açıq dənizdə yox, buxtalarda, körfəzlərdə və böyük çaylarda yaşayır. Onlar bir qayda olaraq dayazlıqlara üstünlük verir. Onlar yemlənməklə məşğul olmayanda, suyun dibinə yaxın bir yer seçib orada uzanırlar. Daha dərin suda isə onlar əsasən suyun üzünə yaxın yerlərdə üzlülər. Üzərkən lamantin başı, ətrafları və quyruğu suda, beli suyun üstündə olur. Lamantinlər dayazlıqda tapdıqları bitkilərlə qidalanırlar. Onlar üzgəclərinin köməyiylə tapdıqları bitkiləri ağızlarına qoyurlar. Bir lamantin gün ərzində 27-45 kiloqramadək qida qəbul edə bilər. Yetkin lamantin çəkisi, az qala 700 kiloqrama çatır.

Lamantinlərə çox vaxt dəniz inəkləri deyirlər, çünki onlar da inəklər kimi otlayır və daha çox sürü şəklinə toplaşırlar. Bu heyvanların adətən, bir balası olur, amma hərdən dünyaya körpələrini əkiz də gətirirlər. Körpəni yedirtmək üçün ana lamantin suyun üzünə qalxır, başını və çiyinlərini sudan çıxarıb balasını üzgəcləriylə döşlərinə sıxır.

Lamantinlər çox ləng heyvanlardır və tamamilə zişansızdır. Lakin bizim günlərdə də bəzi yerlərdə lamantini dərisinə, ətinə və piyinə görə ovlayanlar var.

Osminoqlar nə yeyir?

Əgər siz nə vaxtsa suyun altında osminoqla üz-üzə gəlsəniz, ondan uzaq olmağınız məsləhətdir! Doğrudur osminoq təbii ki, görkəmindən, yaxud bizim xəyallarımızdakı təcəssümündən daha təhlükəli təsir bağışlasa da, əslində o qədər qorxulu deyil. Amma bununla belə, onunla görüş çox xoşagəlməz ola bilər. Məsələ bundadır ki, osminoq adamı dişləyə bilər və onun da zəhəri var.

Osminoqun çox möhkəm, tutuquşunununa bənzəyən çənələri var. Onun dişləməyinin çox ağırlı olduğundan isə danışmağa dəyməz, üstəlik, hələ bu heyvan dişləyərkən zəhər də buraxa bilər. Bu zəhərdən osminoq adətən, ov edəndə bəhrələnir.

Məsələn, o, iri yengəci bir göz qırpmında iflic edib yeyə bilər. Osminoqun yemi, əsasən yengəclər, balıqlar və digər dəniz heyvanlarıdır. O bu heyvanları özünün əmici orqanlarıylə tutur və güclü çənəsiylə parça-parça edib udur. Lakin ac osminoq üçün nə yediyyəni fərqi yoxdur. O praktiki olaraq, tuta bildiyi, parçalaya bildiyi hər şeyi yeyir.

Osminoqa qeyri-adi görkəmi onun səkkiz qolu verir. Onlar çox uzun və mütəhərrikdir. Bu qolların altında əmici orqanlar var ki, istənilən dəniz canlısını tutub saxlamağa kömək edir. İrəliləmək üçün osminoq bu əmici orqanlarından istifadə etmir. Onun bədəninin arxa hissəsində qifabənzər bir sifon var ki, onun köməyiylə heyvan suyu çox möhkəm fışqırda bilər. Bu, ona çox sürətlə hərəkət etmək imkanı verir.

Bəs siz bilirsiniz ki, hələ qədim yunanlar və qədim romalıları osminoqu yemək üçün tuturdular? Romalıları onu ləzzətli təam sayırdılar. Elə bizim günlərdə də yunanlar, italyanlar və çinlilər duzlanmış, qurudulmuş osminoqları böyük məmnuniyyətlə yeyirlər.

Məməli nədir?

İtlər və pişiklər, fil və yarasalar, balina və atlar, meymun və adamlar... Bütün bu canlılar məməli adlanan zooloji sinfə aiddirlər. Məməlilərin bütün qalan heyvanlardan fərqi bundadır ki, onların dişli nümayəndələri balalarına süd vəzilərinədən süd verir.

Məməlilərin çoxunun balaları dünyaya artıq tam formalaşmış şəkildə gəlir. Amma quşlar əvvəlcə yumurta qoyur və yalnız bundan sonra həmin yumurtdan bala çıxarır.

Məməlilərin daha bir fərqli cəhəti onların əksəriyyətinin bədənini tam, yaxud qismən örtən tük qatının olmasıdır. Onların hamısı istiqanlıdır, dördkəmərali ürəkləri və diafraqmaları var. Məməlilərin əksəriyyətinin quruda yaşamasına baxmayaraq, bəziləri, – məsələn, balinalar, delfinlər suda yaşayır. Bu heyvanların çoxu, məsələn, köstəbəklər və bir çox gəmiricilər yuvalarda yaşayır. Bir qismi isə meymunlar, dələlər kimi gününü ağaclarla keçirir.

Yeganə uca məməli yarasadır. Alimlər məməliləri xeyli xırd qrupa, dəstəyə bölürlər. Bu dəstələrin ən aşağıda qərar tutanı – yexidna və ördəkburunlar, yaxud yumurtlayan məməlilərdir. Növbəti dəstə natamam dişli heyvanlardır. Sonra dəniz məməliləri, onların dalınca cütdırnaqlı məməlilər gəlir. Yırtıcı məməlilər ot yeyir, gəmiricilər bitki. Həşəratyeyən məməlilərin elə adı onların qidasının göstəricisidir.

Məməlilərin ən ucada duran dəstəsi – primatlar, yaxud cənaq əvəzinə dırnaqları olan məməlilərdir. Primatlara meymunlar və insanlar aiddir.

Yer üzündə ən sürətli məməli hansıdır?

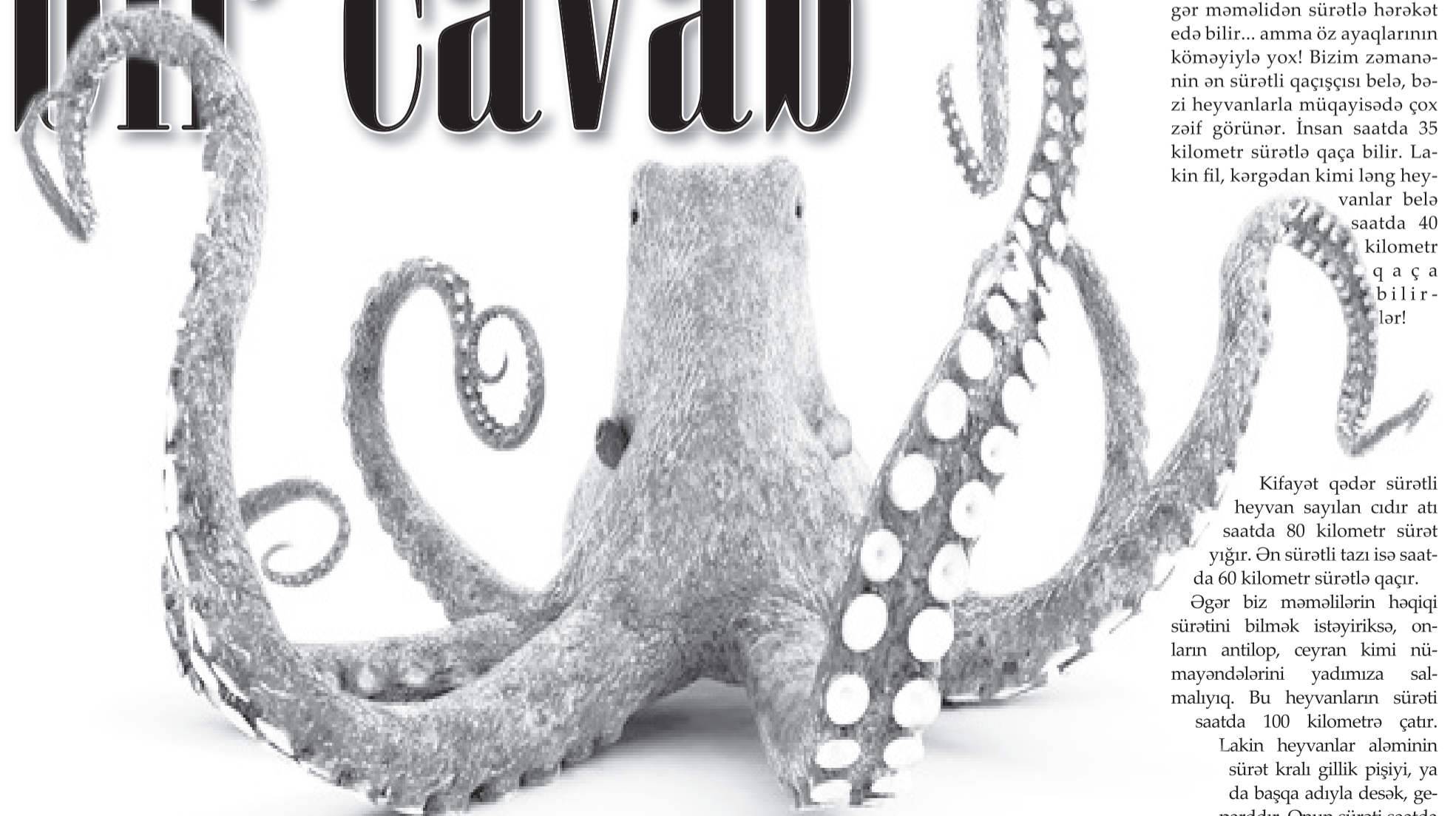
İnsan yer üzündə istənilən digər məməlidən sürətlə hərəkət edə bilər... amma öz ayaqlarının köməyiylə yox! Bizim zamanın ən sürətli qaçışçısı belə, bəzi heyvanlarla müqayisədə çox zəif görünür. İnsan saatda 35 kilometr sürətlə qaça bilər. Lakin fil, kərgədan kimi ləng heyvanlar belə saatda 40 kilometr qaça bilər!

Kifayət qədər sürətli heyvan sayılan cıdır atı saatda 80 kilometr sürət yığır. Ən sürətli tazi isə saatda 60 kilometr sürətlə qaçır.

Əgər biz məməlilərin həqiqi sürətini bilmək istəyiriksə, onların antilop, ceyran kimi nümayəndələrini yadıma salmalıyıq. Bu heyvanların sürəti saatda 100 kilometrə çatır.

Lakin heyvanlar aləminin sürət kralı gillik pişiyi, ya da başqa adıyla desək, geparddır. Onun sürəti saatda 110 kilometrəndən artıqdır! Təbii ki, belə sürəti onlar bir mildən artıq saxlaya bilməz, sonra mütləq daha aşağı sürətlə hərəkət etməlidirlər.

bir cavab

Ədəbiyyatşünas-alim Nikita Struve vəfat etdi

Ədəbiyyatşünas-alim, tərcüməçi Nikita Struve 85 yaşında Fransada vəfat edib. Bu barədə məlumatı Rusiyanın mühacirət tarixini araşdıran tanınmış tarixçi Andrey Korlyakov özünün facebook səhifəsində paylaşmış.

Qeyd edək ki, "YMCA-Press" adlı ən böyük mühacir nəşriyyatının sahibi olan Nikita Struve 1931-ci ildə Fransada rus mühacirlərinin ailəsində dünyaya gəlmiş. O, siyasi mühacir olmuş filosof Pyotr Struvenin nəvəsidir. Pyotr Struve 1917-ci il inqilabından sonra Rusiyanı tərk edib.

Nikita Struve bir çox rus ədəblərinin, o cümlədən Puşkin, Lermontov, Axmatova və başqalarının əsərlərini rus dilindən fransız dilinə tərcümə edib. O, həmçinin Rusiya tarixinin tədqiqatı ilə məşğul olub, Osip Mandelştamın yaradıcılığı üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. Nikita Struve 1978-ci ildən, 1921-ci ildə Praqada əsası qoyulmuş və 1925-ci ildən Parisdə fəaliyyət göstərən rusdilli "YMCA-Press" nəşriyyatının rəhbəri olub.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəhər damlası" "7 pyes") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

İki əsr senzuradan keçməyən saqalar tərcümə edildi

Qədim Skandinaviyanın əfsanələri və dastanları kimi qəbul edilən saqalar XIX əsrin əvvəllərində aşırı zorakılıq və ədəbsiz süjetlərinə görə senzuradan keçə bilmirdi. Nəhayət, bu il ilk dəfə qədim Skandinaviyanın əfsanəvi hökmdarları və qəhrəmanlarından bəhs edən 13 şeir saqası müasir Danimarka dilinə tərcümə edilib.

Kopenhagen Universitetinin saytının yaydığı xəbərə görə, XIX əsrin əvvəllərində danimarkalı tərcüməçilər və senzorlar zorakılıq, ədəbsiz və ya həddindən artıq nağılvary süjetlər olduğuna görə saqaların, demək olar ki, yarısını "kəsib-döğrayıblar". Bunun nəticəsidir ki, qədim island dilindən tərcümə edilmiş mətnləri Danimarka oxucusu o qədər də qavraya bilmirdi. İndi bu ədalətsizlik bərpa edilib. Bugünlərdə 29 saqadan ibarət 2 kitab çapdan çıxıb. Qalan 6 cild isə yaxın 3 ildə nəşr ediləcək.

Birinci cild IX əsrdə yaşadığı ehtimal edilən vikinqlərin yarımfəsanəvi başçısı Raqnar Lodbroka haşr edilib. Rəvayətə görə, Raqnar Lodbrok beş Skandinaviya hökmdarını dünyaya gətirib və bu hökmdarlar Parisi viran qoyur, sonra Nortumbriya kralı II Ell tərəfindən edam edirlər. Bunun ardınca onlar Raqnarı da ələ verir və beləliklə, Raqnarın oğulları da edam edilir. Müasir dövrdə Lodbrok Kanada və İrlandiyanın çəkdiyi məşhur "Vikinqlər" teleserialının baş qəhrəmanıdır. Saqaların tərcüməçilərindən biri, Kopenhagen Universitetinin professoru Anette Lassenin sözlərinə görə, saqalar yalnız tarixi baxımdan deyil,

həm də bədii cəhətdən böyük maraq doğurur. Bu saqaların və XIII-XIV əsr Skandinaviya ədəbiyyatının digər nümunələrinin XIX əsrin əvvəllərində qatı dindarlaşmış Danimarkada nəşrinə qadağa qoyulmuşdu. "Xoşbəxtlikdən, 1800-cü ildən başlayaraq, oxucuların zövqü dəyişməyə başladı və biz artıq filmlərdə və kitablarda fantastik elementləri tamamilə başqa cür qəbul edirik", - deyər Lassen əlavə edib.

Lassen də daxil olmaqla, Viking dövrünün ədəbiyyatı üzrə ekspertlər artıq uzun illərdir ki, bir çox island saqalarının tərcüməsilə məşğul olurlar. 2014-cü ildə "İslandlar haqqında saqalar" kitabı işıq üzünə görüb. Bu kitabda 40 saqa və 49 qısa mətn yer alıb. Bu kitab yenidən Danimarka, İsveç və Norveç dillərinə tərcümə edilib. Mətnlərdə o dövr senzurasından keçməyən bütün hissələr tərcümə edilərək oxucuların diqqətinə çatdırılıb.

Dünya kinematoqrafının canlı əfsanəsi, İtaliya aktrisası Sofi Loren ilk dəfə Gürcüstana səfər edəcək. Səfərinin məqsədi "Natvris xe" Xeyriyyə fondunun iyunun 15-də Tiflisdə keçiriləcək konsertdə iştirak etməkdir. "Natvris xe" gürcü dilindən tərcümədə "Arzu ağacı" deməkdir. Bu barədə məlumat verən məşhur gürcü opera müğənnisi, "Natvris xe" fondunun rəhbəri Nino Surquladze deyib: "Sizə xoş bir xəbəri çatdırmaq istəyirəm. İyunun 15-də Tiflis Opera və Balet Teatrında "Natvris xe" fondunun təşkil etdiyi xeyriyyə konsertində fəxri qonaqlar arasında dünya kinosenasini əfsanəsi Sofi Loren də olacaq". Surquladzenin sözlərinə görə, Sofi Loren konsertdə tamamilə təmənnaşsız iştirak edəcək. O, "Natvris xe" fondunun uşaqları xilas etmək arzusunun məmnuniyyətlə dəstəklədiyini bildirib.

Qeyd edək ki, "Natvris xe" fondu 2015-ci ildə yaradılıb. Müğənni Nino Surquladze 2007-ci ildə İtaliyada Sofi Lorenlə görüşüb. "Aktrisa mənə dedi ki, keçmiş sovet respublikalarından yalnız Rusiyada olub. Mən ona Gürcüstandan danışdım və o, ölkəmizə gəlmək istədiyini dilə gətirdi. Düşünürəm ki, bu dəvət yerinə düşdü," - deyər Surquladze əlavə edib.

"Natvris xe" fondu 2015-ci ildə bir neçə xeyriyyə konserti təşkil edib. Bu konsertlərdən yığılan vəsait isə Gürcüstanda xəstə uşaqların müalicəsinə sərf olunub. Ötən il dekabr ayında fondun təşkil etdiyi xeyriyyə konsertində məşhur soprano Laura Cordano, bas Alfonso Antoniotsi, messo-soprano Nino Surquladze, ingilis pianoçusu və bəstəkarı Oliver Pul, virtuoz bayançalan Mario Stefano Petrodarki, gitarçı Luka Luçini, violonçelçalan Ana Rutsner, skripkaçı Aleksandr Summ kimi tanınmış ifaçılar iştirak edib.

Hazırladı:
NARINGÜL

Aralıq dənizi ərazisinin yeni xəritəsi üzə çıxdı

Oksfordun Bodlian kitabxanasında "Hobbit", "Üzüklerin hökmdarı" əsərlərinin müəllifi Con Ronald Ruel Tolkienin maraqlı qeydləri aşkar edilib. Bu qeydlərdə Aralıq dənizi ətrafının xəritəsi əks olunub. Bu barədə "The Guardian" qəzeti xəbər verir. Qeydlər yaşıl mürəkkəblə yazılıb. Qeydlərin birində deyilir: "Ərazi təxminən Oksfordun eni boyunca uzanır."

Tolkien bu qeydləri Aralıq dənizinin ətraf ərazilərinin ilk xəritəsini yaradan illüstrator Polin Beynsə çatdırıb ki, həmin ərazinin iqlim şəraiti haqqında onun aydın təsvirini olsun. Qeydlərdə daha sonra yazılıb: "Minas Tirit şəhəri təxminən Ravenanın uzunluğu boyunca, cənubdan 1440 kilometrlik ərazini əhatə edir. Xəritənin aşağı hissəsində, təxminən 2240 kilometr uzunluğunda isə Yerusəlim şəhəri yerləşir."

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Polin Beyns Tolkienin bəyəndiyi yeganə illüstrator olub. Hətta Tolkien, Namiya haqqında kitab yazan və ondan bütün kitablara illüstrasiya çəkməyi xahiş edən Klayv Lyusa da Beynsi məsləhət görüb.

Sofi Loren Tiflisdə səfərə hazırlaşır

